

LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKE
SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

Číslo 19

Září 1972

Miloslav Špaček

Z KRYPT PŘEROVSKÝCH KOSTELŮ

S myšlenkou pátrat po svých předcích, kam až by to bylo možné, jsem prostudoval všechny matriky farnosti přerovské i jiné prameny (Kniha řemeslnických cechů v Přerově, "Kniha zapisování smluv svatebních" z r. 1614, v níž je i zápis svatební smlouvy J. A. Komenského), čehož výsledek je nyní rozrod Špačků z Přerova se 158ými předky ve 14 pokoleních (až do r. 1545) a vývod, v němž jsem zachytil ve 12 pokoleních 351 příslušníků našeho rodu.

Přerovské matriky patří k jedněm z nejstarších na Moravě. Sahají až k roku 1629. Ta nejstarší - od r. 1629 do r. 1673 - založená pravděpodobně farářem Janem Jančíkem, nebyla dlouhá léta k nalezení. Teprve i. 1855 ji objevil ve farním archivu tehdejší přerovský farář a děkan P. František Navrátil, který ji náležitě upravil, jak o tom sám píše v předmluvě k této vzácné památce:

Matrica antiquissima ecclesiae parochialis Preroviensis vero similiter a primo huius ecclesiae parochio Joanne Jančík circa annum 1634 facta, in archivo parochiali servata, sed annorum decursum valde destructa et lacera, inventa est. Ne hoc unicum huius parochiae antiquum documentum interiret, eximus i. P. R. D. D. Franciscus Navrátil, Resmae Suae Archiepisc. Celsitudinis consiliarius et Consistorii assessor, decanus foraneus, scholarum elementarum inspector districtus et parochus Preroviensis anno 1855.

Haec matrica ex tribus constat partibus. Registrum baptismale ab anno 1651 usque ad annum 1673. Porro registrum baptismale ab anno 1629 usque ad annum 1645, cuius maxima pars modi scribendi videtur esse primi parochi Joannis Jančík. Altera pars habet indicem copulatum parochiae Preroviensis de anno 1658 usque ad annum 1673. Sequitur consignationem confirmationum de anno 1629 usque ad annum 1673, plerumque litterarum Jančíkiani scripta. Demum pars tertia continet specificationem mortuorum ab anno 1668 usque ad annum 1688. Praeterea obvenit matrica decanatus Preroviensis, continens iura et proventus parochiarum subordinatarum de anno 1672 a Constantino Kolnovsky, decano Preroviensi huius matrica adnexa. Dispersa hinc inde in hoc libro reperitur testamenta et alia memorabilia. Olim parochia Předměstensis coniuncta fuit Preroviensi, qua demum mense Maio 1661 ab illa seiuncta est, uti legere est in pag. 110

Druhou nejstarší matriku založil r. 1673, dne 28. října nově ustanovený děkan Konstantin Ignác Kolnovský, rodák z Hranic na Moravě, který byl do té doby farářem v Drahotuších. Také tato matrika má tři oddíly, křtů se zápisy od 28. října 1673, sňatků se zápisy od téhož dne a konečně úmrtí těch, kdož byli pohřbeni na hřbitově u kostela sv. Michala archanděla na Šířavě. Tuto druhou matriku vedl děkan Kolnovský až do své smrti 11. června 1688 a pokračoval v ní jeho nástupce Jan Anastasius Tichý, leč jen do konce roku. Jan Tichý, povoláný do Přerova 23. června 1688 z fary v Hranicích, kdysi působící v Domaželech a potom v Kokorách, založil si počátkem roku 1689 novou matriku opět o třech dílech. Do této knihy se pak zapisovalo až do r. 1718.

K těmto prvním třem matrikám přerovským (1629 - 1673, 1673 - 1688 a 1689 - 1718) k uvedené knize smluv svatebních z r. 1614 sestavil jsem v době okupace indexy a přitom jsem si z těchto i následujících matrik vypsál mnoho zajímavých záznamů, zejména jména osob, jež byly pohřbeny v kryptách tamních kostelů, a to jednak v nejstarším kostelíku, resp. kapli sv. Jiří na Horním náměstí, jednak v potomním farním kostele sv. Vavřince a konečně ve filiálním (později klášterním) kostele sv. Michala archanděla na Šířavě.

Kostelík sv. Jiří patří k nejstarším sakrálním stavbám moravským. Uvádí se již v XI. století jako součást hradebného tržiště, položeného na kopci kolem krajského hradu nad křižovatkou důležitých obchodních cest z Podunají povodím řek Moravy a Bečvy do Polska a Slezska. Tento kostelík byl původně farním, když však v r. 1324 v tzv. "dolním městě", jež vzniklo pod kopcem, byl postaven nový kostel, zasvěcený sv. Vavřinci, na místě původního hřbitova, byla tam přenesena i duchovní správa. Šířava byla původně samostatnou vesnicí, oddělenou příkopem od Přerova. Tam založil ve XIV. stol. Sulislav ze Zástřizli kostel sv. Michala archanděla, kolem něhož byl také hřbitov.

Dříve však, než přistoupiím k soupisu osob, pohřbených v kryptách přerovských, chci podat svědectví o dávných úmrtích. Z doby před těmito zápisy v matrikách svědčí o pohřbech v

kostelích také náhrobní kameny v nich. Tak v kostelíku sv. Jiří je uvnitř vedle vchodu na severní straně zasazen do zdi hrobový kámen Přemysla z Řičan, zemř. r. 1579; byl nalezen na počátku r. 1911, při opravách v rumišti pod dlažbou kostelíka. Je z pískovce, 180 cm vysoký a 80 cm široký, horní část vyplňuje renesanční kartuš s devítirádkovým, částečně poškozeným frakturovým nápisem:

Przemysl toho gmena Pr
wny pan z Rzyczan Narodil
se Letha 1577 usnul w Panu
Letha 1579 zyw gsa geden Ro
k a padesate Nediely S(yn Zden)
ka toho gmena take (prwniho) z Rzicza(n)
w Miestie Olomuc(cy zyw)ot doko
nal a na Hradie (Bru) mowie
se narodil

Pod nápisem je vytesán erb pánů z Řičan: na štítě tři listy spojené svými stonky ve středu štítu, klenot: dvě křídla a mezi nimi rodinný erb. Helmice nad štítem je na kamenu uražena. Pod dlažbou kostelíka sv. Jiří byly při zmíněných opravách v r. 1911 objeveny tři hrobky, v nichž byly pozůstatky pěti osob - tři mužů, ženy a dítěte. Všechny hrobky byly však v minulých dobách vyloupeny, takže se nedalo už zjistit, kdo tam byl pohřben - byli to asi příslušníci šlechty. Údajně je mezi nimi i rytíř Jan Želecký z Počenic a na Všechovicích, jenž koupil v r. 1732 pferovské panství a zemřel r. 1740. Jeho manželka Marie Josefa je pohřbena v kryptě kostela sv. Vavřince (viz dále). Pozůstatky dítěte patří pravděpodobně Přemyslu z Řičan, čemuž nasvědčuje shora citovaný náhrobní kámen.

Sběratel kulturních památek na Moravě Jan Petr Cerroni (1757 - 1826) vydal r. 1805 knihu "Sammlung von Grabschriften und Inschriften von Marggrafschaft Mähren", v níž zaznamenal také dva nápisy z bývalých náhrobních kamenů v kostele sv. Michala archanděla na Šířavě v Přerově:

- a) Léta Páně 1549 v středu před středopostím umřela jest urozená paní Salomena z Kaunic, máteř pana Jana Stolbaského z Doloplaz a na Moštěnicí, Pán Bůh rač duši její milostiv býti.
- b) Léta od narození Syna Božího MDC sedmnáctého umřel statečný a urozený pán Oldřich Siska z Kaunic, ty časy na Slavkově.

Tyto náhrobníky, podobně jako řada dalších (česko-bratrských duchovních z let 1483 - 1629, kdy byl tento kostel bratrským i farářů římskokatolických v pozdější době) byly použity v r. 1791 k opravě kostela. Na vnější straně presbytáře v zahradě kostela sv. Michala je zazděn starý náhrobník. Nahoře na reliéfu je kalich se zkříženými listy a pod nimi bible se záložkami. Z toho, že v kalichu není hostie, na bibli pak chybí růženec a konečně, že na desce je vyhlazen nápis (asi za protireformace), lze soudit, že náhrobník patřil asi někomu z Českých bratří. Na téže straně byly i pomníky katolických kněží, neboť hned na počátku reformace kostel se stal opět katolickým. Tyto pomníky zmizely rovněž při pozdějších stavebních úpravách.

Ve farním kostele sv. Vavřince není nyní žádný náhrobník. Dle starého farního inventáře byly tam však dříve tyto náhrobní kameny:

- a) Náhrobník Kateřiny Bílé s tímto nápisem:

Létha Panie 1612 7ho dne Januaria w Hodinu 8, Slowutna Panj Kateržina Bila mage Wyeku sweho 80 Let, a trwagicz w Stawu Wdowskem 28 Let, umřzela gest, a tuto poczestnie pochowana.

- b) náhrobník Marie Terezie hrab. Windischgrätzové - měl tento latinský nápis:

Miro pussimae Speculo Virtutum Mulieris Ornamento Illustrissimae ac Excellentissimae quondam Dominae Mariae Theresiae S. R. Imp. Comitissae de Windischgrätz e nobilissima Prosepia Comitum de Saurau, Illustrissimi ac Excellentissimi Domini Amadaei S. R. L. Comitissae de Windischgrätz, Sacrae Caesariae Majestatis Leopoldi Primi Consiliarii Intimi, Equitis Aurei Velleris ac Vice Cancellarii Imperii relictiae Viduae. Postquam hic 12. Octobris 1713 Apoplexia tacta repente e vivis discessisset in debitam Filialis Obsequii Gratiitudinis Tesseram aeternam Tantaе Matris memoriam ac Amoris, uti et doloris magnam finituri perenne Monumentum excellentius in Corde Epitaphum structurus amaras inter Lachrimas et acerbum Luctum composuit et erigi iussit eodem obitus Anno Leopoldus Ioannes Victorius, S. R. Imp. Comes de Windischgrätz.

- c) náhrobník Johanný Josefy Bokerové, manželky pferovského hejtmana, zemřelá 25. 2. 1733 s tímto nápisem:

Capitanissa P. Johanna Josepha Bockerin, nata Kozowski, 37 annor. Dum in parto prole

sua dedit, vitam emisit.

- d) náhrobník Josefy Antonie svob. paní Želecké z Počenic, roz. svob. paní z Wiplaru, zemř. r. 1734:
Illustrissima Josepha Antonia, Baronissa de Zieleckzy, nata Baronissa de Wiplar, obiit anno Dni 1734 die 3. Januarii,
- e) náhrobník Marie Josefy svob. paní Želecké z Počenic, bez udání roku úmrtí:
Maria Josepha, lib. Bar. Zieleckiana de Pozenicz, nata Baronissa Wiplariana de Ureczicz Domina in Prerau, Czekin, Zabezna Lhota, Parvo et Magno Glokersdorf et feudo Wssechowicz.

Mimo to napsal Bartoloměj Paprocký z Hlohov v "Zrcadle markrabství moravského", vydaném v r. 1593, že je v kostele sv. Vavřince v Přerově kámen s erbem Křokorských z Kokor (lev na zdi), ale že žádný text na něm se přečísti nemůže. Dle téhož svědectví: "Petr z Horky, syn pana Jiřího Horeckého, pochován v přerovském kostele v skřípku před velkým oltářem podle otce svého." Rovněž tyto náhrobní kameny nejsou už zachovány.

Bojkovický farář P. Jan Jelínek uveřejnil r. 1907 v časopise "Selský archiv" kratší studii o významném rytcvi Janu Willenbergrovi, který na přelomu XVI. a XVII. století vyryl řadu obrazů moravských a českých měst i portrétů šlechticů do Paprockého Zrcadla markrabství moravského, mimo jiné i dřevoryteckou miniaturu Přerova rozměru 3,5 x 2,3 cm, jež je nejstarší v ikonografii města Přerova. Tento umělec se narodil 23. června 1571 v Trzebnici u Vratislavi ve Slezsku, ale záhy se přestěhoval se svým otcem Tomášem do Přerova, kde jeho otec sádař zemřel r. 1584 "na vlastním gravě", jak uvádí jeho slavný syn ve svých pamětech. Byl pohřben "in templo parochiali civitatis Preroviensis Marcomanorum."

(Jan Willenberger z Phoenixbergu, svobodného umění impresorského réjzar a formšnejder, rodilý tři míle od hlavního města Vratislavi ve Slezsku v městě Trzebnici, tak zní jeho hrdý vlastnoruční zápis v jeho pamětech. Zemřel r. 1613 v Praze.)

A nyní přikročuji k vypsání jmen osob, jež byly pohřbeny v přerovských kostelích, jak jsem je chronologicky vypsal z matrik, pro přehlednost uvádím každý kostel zvláště. Záznamy jsou zkráceny o nepodstatné části, např. o údaje o zaopatření svátostmi, a o který kostel se jedná, protože toto je vytčeno v nadpisu. Uváděná data byla předřazena za účelem získání přehlednosti, a protože jde většinou o dny uložení do krypty, bylo vynecháváno příslušné sloveso (sepultus, sepulta est), pokud se však data týkají něčeho jiného, např. úmrtí (obiit, mortuus, mortua est), je to vytčeno v zápisu ponecháním původního slovesa.

A) V kostelíku sv. Jiří:

1658, 30. Juli	Nobilis Dna Catharina Kittnerin,
1659, 4. Jan.	Nobilis D. Eisack,
1672, 7. Febr.	Zielatowiczium mortua est Perillris Dna Catharina Theresia Przepiczkin, nata Jewerskin,
1678, 5. Octobr.	Zdenko Bohuslav Perillustris ac Generosi Dni Sigismundi Przepiczky de Richmburg, Dni in Zelatowicz, annor.18,
1681, 3. Mart.	infans Anna Maria Theresia Gen. D. Joannis Rzikowsky de Deberczicz, 9 mensium,
1685, 25. Maii	Joannes Bohuslav infans medii anni, filius Generosi Dni Joannis Henrici Rzikowsky,
1690, 8. Jan.	Anna Josepha Carolina, filia Perillustris Dni Joannis Wenceslai Przepicky de Richinburg, 10 septimanarum,
1691, 6. Jun.	Maria Antonia Josepha filiola Perill. Dni Joannis Wenceslai Przepicky ex Zielatowicz,
1699, 26. Jun.	Antonius filius Joannis Hanzel Leitmontis Prerovia in quartiris janitoris,
1700, 20. Aug.	Maria Catharina Josepha, herula Perillustris Dni Joannis Przepiczky, senex 3 mensium, mortua Zelatov,
1765, 13. Sept.	Perillustris Dnus Joannes Przepiczky, Dnus in Vevanovic, huc advectus et sepultus, 68 annor. (Byl předpan a zabit lupiči v Ivanovicích),
1774, 22. Aug.	Maria Theresia Josepha filia Illustrissimi D. L. Bar. Hyacinthi de Bretton, Domini in Zielatovitz, 16 annor.,

B) V kostele sv. Vavřince:

1659, 4. Martii	Marianna Slowaczkowa, civissa,
1666, 10. Jan.	Filiola Veronica 6 annorum, supra dies duas D. Georgii Sskoda, concu-

- vis huius, in Ecclia parochiali, ubi antea eiusdem filiolus infans Francis-
cus sepultus est,
1667, 10. Febr., Susanna uxor Sigismundi Husswitzer,
1679, 5. Febr., Wenceslaus Kygowsky, consul civitatis, annorum circiter 60,
1679, 12. Febr., Marianna Sladkova, annorum circiter 26,
1679, 12. Nov., infans Andreas def. Wenceslai Kygowsky, unius anni,
1680, 6. Mai., Joannes Severinus Wagner annorum 45,
1681, 19. Nov., Generosus Dnus Sigismundus Przepicky a Richinburg, Dnus in Zielato-
wicz, annorum 57, sepultus in cripta ante summum altare,
1685, 11. Jan., Perillustis Dna Swirlikowa nata ex Chehu, annor. circiter 50,
1691, 25. Jun., Judith uxor D. Georgii Werner, consulis Preroviensis, annorum 58,
1692, 14. Mart., D. Franciscus Xav. Hnatek, civis ac primas Preroviensis, annorum 43,
1692, 14. Oct., Joannes Halda, civis Preroviensis, 9. Octob. ab alio traiectus, annorum 31,
1693, 12. Januar., Elisabeth Caroli Froelich, civis Prer. uxor, 30 annor., Rosina,
1693, 6. Febr., Rosina filia def. Joannis Mikulasek, civis Prer. 7 annor.,
1694, 11. April., Susanna Haldin, civis Prer. annorum 50,
1694, 18. April., Anna Mareczkova, civis Prer.,
1694, 22. Mai., Marianna uxor Guilhelmi Keller civis Prer. annor. 40,
Eodem die, infans Josephus, 3 dierum cum matre sua,
1700, 3. April., Paulus Shindler, civis Prer., sepultus in capella s. Josephi,
1700, 21. Jun., Nobilis Dna Barbara nata Tonfeld, coniunx Dni Joannis Kucza, 67 anno-
rum, in capella S. Josephi,
1700, 20. Aug., Maria Catharina Josepha herula Perillustis Dni Joannis Przepiczky,
senex 3 mensium, mortua Zielatow., sepulta in capella nova civitatis
Preroviensis,
1700, 16. Sept., Augustinus Kleczler, purgravius Czekemis, sepultus in capella familiae suae,
1701, 28. Mai., Georgius Werner, Primator Prer., in capella S. Antonii,
1709, 22. Jun., Wenceslaus Cziganek, civis Prer., 25 annorum,
1712, 15. Jan., Georgius Grzessak, 50 annorum,
1712, 22. Mart., Anna Maria Joannis Leopoldi Grosher, Purgravi Prer., 26 annor., in
capella S. Joannis Nepomucensis,
1713, 12. Oct., Illma et Excellentissima D. Marta Theresia Comitissa De Windischgrätz,
senex 50 annor. (viz náhrobník),
1713, 14. Dec., Anna uxor Georgii Deimal, civis hujatis, 65 annor.,
1713, 17. Dec., Jacobus Nawratil ex Dlasska, senex 45 anor.,
1714, 24. Febr., Susanna Molatka, senex 70 annor., in sacello S. Josephi,
1714, 7. Mai., Wenceslaus Slaviczek, braxator Dni, senex 60 annor.,
Anno 1715, magna pestis Prerovia grassabat, ubi Reverendus Dnus Christianus
Wentzel, tunc temporis capellanus expositus, iniectus in Dno obiit prae-
ter alios circiter 800, qui pestem habentes partim bullas, partim carbun-
culos ac petechias huic mundo valedixerunt,
1728, 17. Jul., Rosina Kratosska, 66 annor.,
1736, 9. Febr., Dna Veronica Kuczín, vidua huius civisa, 96 annor., in cripta noviter
extracta prima sepulta,
1737, 7. Jan., Perillustis Dna Anna Susanna de Reutenberg, civisa, 56 annor.,
1737, 20. Jan., Catharina uxor D. Jacobi Zalud, incola huius, 89 annor.,
1737, 14. Febr., D. Balthazar Nachtigal, civis huius 76 annor., primus ex viris ad cripta
depositus,
1737, 26. Mart., Antonius Novak, incola huius, 40 annor.,
1737, 13. April., Dnus Antonius Halda, incola huius, 36 annorum
1740, 30. Apr., D. Michael Kuchinka, aeditus 24 an. Ecclesiae Prer., 69 annor.,
1740, 26. Jun., Dnus Wenceslaus Svoboda, Ionarius, 41 annor.,
1740, 28. Aug., Ornatiss. D. Franciscus Herdina, studiosus advenus Kunstadio, 22 annor.
1741, 13. Febr., Perillustis ac Generosus Dnus Joannes Ernestus ab Ichteris, inclyta
legionis pedestris Ordinis Marchionis de Baaden-Baaden, supremus vi-
ghorn Praefectus casualiter in venatione, 57 annor.,
1742, 14. Mart., Dominus Balthazar Delunk, civis et incola Prer., 92 annor.,
1745, 27. Mai., D. Franciscus Kuchinka, civis in foro superiori, 38 annor.,
1746, 7. Dec., Dominus Wenceslaus Kratosch, civis Prer. 49 annor.,
1749, 19. Apr., Joannes Turovsky, inquilinus, 80 annor.,
1749, 15. Mai., Vidua Francisca Bauerin, 50 annor., in incendio suffocata,

- 1749, 24. Sept. D. vidua Anna post def. D. Joannem Smržia, incolem hujatem, 67 annor., epitaphium in lamina stannea in tumba acclavatum habet in parte inferiori capitis subsequens:
Bože bUD Mil.ostIVgi a sVětLo sVlt VeCžně.
Roku Panie 1749 dnie 24 zarži, na den Marye Panny de Mercedes v Miestie Pržerowie na nemocz suchotinach usnula v Panu Panie Matriona Anna, wdova po nebosstiku Panu Janu Smržů, rozená z Miestia Lipnika po nebosstiku Panu Grigaru Brauneru a Matky Marty Winků, sweho ziwobiti 67 leth, 4 messicze, wdovou pozustawala 28 let,
Vidua D. Dorothea post def. D. Michaelem Kuchinka, aeditum Ecclesiae, 66 annor.,
1751, 16. Jan. D. Martinus Guretsky, civis et oeconomus Ecclesiae, 78 annor., 1751, 31. Jul.
1751, 31. Jul. D. Marianna vidua post def. D. Martinum Guretsky, 72 annor.,
1751, 18. Now. D. Johanna vidua post def. D. Georgium Cutius, 71 annor.,
1757, 28. Jun. Adolescens Wencelaus Kratosch, filius D. Wenceslai, civis hujatis, 17 annor.,
1758, 23. Jun. Consultiss. D. Franciscus Werner, civis et olim primator civitatis, 62 annor.,
1764, 6. Aprl. Balthazar Kantorff, civis pistor Prer., 54 annor.,
1764, 26. Jun. Anna Nawratilin, vidua Prerovia, 51 annor.,
1765, 2. Febr. Anna Haldin, virgo Prer., 28 annor.,
1765, 24. Mai. Wenceslaus Stainer, civis et musicus chori Prer., 40 annor.,
1765, 19. Aug. Eximius Dominus Franciscus Nedoman, curatus loci et decanus foraneus, 75 annor.,
1766, 26. Febr. Illustrissima Excellentissima Dna Emerentiana Comes Luzann, nata Otaslaviana, Dna in Zelatowitz, 58 annor.,
1767, 9. Dec. Victorinus Smrža, concivis Prer., 45 annor.,
1768, 3. Now. Veronica vidua Urbaschkin, civis Prer., 78 annor.,
1769, 19. Jan. Barbara vidua Kantorffin, gazaria Prer., 78 annor.,
1769, 30. Mai. Mathias Steiskal, presbyter olim capel. Prer., 62 annor.,
1769, 9. Apr. Andreas Frost, primas et emeritus civis Prer., 80 annor.,
1769, 23. Dec. Rosina Bayerin, vidua, civis Prer., 75 annor.,
1770, 19. Jul. Catharina Dudin, vidua, civis Prer., 67 annor.,
1770, 23. Dec. Anna Schachinik, civis, vidua Prer., 53 annor.,
1771, 27. Mart. Catharina Biskupkin, vidua civis, 59 annor.,
1773, 9. Jan. Anna Prchli, vidua ludirectorissa, 80 annor.,
1773, 8. Jul. Georgius Zdwihan, gazarius latio, 74 annor.

C) V kostele sv. Michala archanděla na Šířavě:

- 1) V době, kdy byl Přerov jedním z hlavních středisek Českých bratří (od poloviny XV. stol. až do r. 1629), pohřbívali tito své duchovní bratry a některé významnější členy Jednoty bratrské do tzv. kobek v kostele sv. Michala archanděla (zjištěno z českobratrských pramenů).
1484	br. Jan Chelčický, člen Úzké rady
1500	br. Matěj Kunwaldský, první biskup Jednoty
1503	br. Eliáš Křenovský
1513	br. Ambrož Malý
1516	br. Martin Krčma
1518	br. Tůma Přeloučský, biskup a sudí Jednoty
1528	br. Lukáš
1531	Vít lékař přerovský, otráven čarodějnicemi
1532	br. Martin Škoda, biskup Jednoty
1548	br. Wolf, učený kazatel
1549	br. Pavel Morávek, člen Úzké rady
1556	br. Matěj Berounský
1561	br. Kliment, kněz bratrský
1562	br. Jan Kožíšek, soudce sboru
1562	panna Alena z Ludanic
1562	Kateřina Blažková, matka br. Jana Blahoslava a br. Martina Abdona
1564	br. Pavel Paulin, někdejší člen Úzké rady

1565	br. Marek Sychrovský
1566	br. Matěj Kramplíř, člen Úzké rady
1567	br. Jan Moravec
1568	br. Václav Smíšek
1569	br. Matěj Červenka, biskup a správce sboru kraje přerovského
1572	br. Eliáš Seješ, mladý kněz
1572	jáhen Daniel Wüle, jinak Lucius
1576	br. Pavel Bartoslav
1580	br. Ondřej Silván
1585	br. Mikuláš Kojetínský, jinak Soblahovský
1586	br. Mikuláš Boeslavský
1586	br. Zachariáš, biskup Jednoty
1588	br. Jan Abdyáš, biskup Jednoty
1589	br. Vavřinec Bílek
1594	Václav Petrovský, starý jáhen
1594	br. Eliáš Jeřábek, správce chropovský
1596	br. Jakub Narcis Vrchopolský
1598	br. Jan Němčanský, správce přerovského sboru
1598	br. Václav Dřevínek

2) podle zjištění v římskokatolických matrikách byli pohřbeni do krypty u sv. Michala archanděla:

1679, 22. Jul.	Perillustris Domina Polixena Glossowa, annor., 38,
1685, 13. Oct.	Perillustris Dnus Fridericus Sowynsky de Grimfeburg, annor., circiter 82,
1698, 7. Jul.	Rveus Christianus Chyla, parochus Dobromelicensis, 68 annor.,
1710, 23. Sept.	Perillustris Dna Elizabetha Catharina Dobniska, nata Lipowskiana ex Halleca, 84 annor.,
1715, 11. Jun.	Dna Barbara Kellerin, 38 annor.,
1740, 28. Now.	Rndus Dnus Martinus Svacžina, Presbyter Eccl. Dioecesis Olom. 47 annor.
1759, 20. Febr.	Consultiss. D. Bernardus Richter, p. t. Primas civitatis Prer., 73 annor.
1840, 26. Dec.	František Zubek, farář a děkan přerovský,
1866, 11. Febr.	Msgre František Nedoman, farář a děkan přerovský, v boční kapli pod hlavním vchodem.

Literatura:

- Bartoloměj Paprocký z Hlohov: Zrcadlo markrabství moravského (1593)
 Jan Petr Cerroni: Sammlung von Grabschriften und Inschriften von Markgrafschaft Mähren (1805)
 Gregor Wolný: Kirchliche Topographie von Mähren (1855)
 Josef Fiedler: Todtenbuch der Geistlichkeit der Böhmischen Brüder (Fontes rerum Austriacarum - 1863)
 Selský archiv, roč. 1907
 Rudolf Kreutz: Přerovský okres (1927)
 Josef Kovařík - Jan Kratoch - Bedřich Jelínek: Město Přerov a okres (1933)
 Josef Dostál: Přerovan Jan Willenberg, tvůrce některých nejstarších vyobrazení měst v naší vlasti (Přerov 1971)

Viktor Gentner FOJTOVÉ A VOGTLAND

Nelze si představit středověkou držbu evropských území ať již v jedné sílných, třeba královských, panských, městských nebo církevních rukách v dnešním slova smyslu, kdy se rozumí zem nebo stát v průměrně arondovaném celku bez enkláv. Dříve to bývalo třeba i území vícero náhodně získaných dvorců, obcí nebo měst či klášterství často od sebe i značně vzdálených. Spravování / v té době spíše exploatování / takového rozptýleného majetku působilo značně obtiže a též konflikty při cestách z jednoho území do druhého. Proto se často držitel raději stěhoval z území do území, aby pobýval všude tak dlouho, pokud nepotřeboval nahromaděné zemědělské výtěžky.

Pro ochrannou a soudní správu takových vzdálenějších území se vyvinula ve středověku od času Karla Velikého říšská /německá/ právní instituce fojtství /Vogtei, dříve Voigtei, advocatia, mundium/, jejímž představitelem byl fojt /Vogt, dříve Voigt, foneticky Fojt, z latinského vocatus, advocatus, k ochráně povoláný/. Účelem tohoto právního zařízení bylo pověřit určitou osobu právním zastupováním a ochranou lidí v určitém okrsku tak, aby se Tito dostali do závislého poměru většího či menšího stupně k majiteli území. Proto se mohli příslušníci fojtství skládat i z plnoprávních obyvatel a usedlíků na domech, vedle rustikálů nazývaných Hintersassen, jinak též Hintersiedler, Hintersiedler, Vogtleute, Zunsleute, Kossäten, patřících ke stavu svobodných a polosvobodných sedláků. Sefský statek /Bauerngut/ se tu jmenuje Vogteigut či Vogtdinggut, je jen přirozeným postavením císařských či královských nebo zemských rustiků a služebníků jejich svobodnost. Vyplyvá to z mocenského postavení jejich pánu - vrchnosti nad panstvem - zaručující ochranu proti zpoddanštění.

Fojtové se objevují nejdříve při kostelích /Kirchenvögte/ a klášterech /Schirmvögte/, ustanovovaní biskupy nebo opaty. V některých případech si funkci ochránce kláštera /Schirmvögte/ přisvojovala místní šlechta. V tom je rozdíl např. od severní Francie, kde kláštery poutaly k sobě okolní šlechtu lenním poměrem s přednostní povinností vojenské ochrany klášterního majetku.

Později se objevují říšští fojtové /Reichsvögte/, ustanovovaní císařem pro ochranu jemu bezprostředně náležejících statků a jsoucí protiváhou říšským hrabatům a vévodům, jimž náležela, či lépe byla přikázána politicko-správní moc v určitém území v jehož obvodu se říšské fojtství nalézalo. Čím byl ve vztahu k císaři Reichvogt, tím byl Landvogt ve vztahu k zemské vrchnosti. Takovým zemským fojtem byl např. správce Budyšínska, zastupující českého krále.

Konečně také města obdržela své fojty, buď říšské nebo zemské nebo jen panské podle toho, zda příslušné město patřilo pod správu císaře /Reichsimmiediatstadt/ nebo zemské vrchnosti nebo jen pánu /Mediatstadt/. Místo fojta býval ve městech ustanovován šoltys /Schultheiss, Schultheiss; odvozeno ze středohornoněmeckého schuldeiz; zlatinisováno Schulder, scultetus; zjednodušený název zněl Schulze, Schule, Scholz, z toho české Šule, Šolc; úřad šoltysa byl nazýván lidově Scholtisei, jeho úřední sídlo Schultheisserei; někdy však objevují se fojty a šoltysy společně v čele města. Šoltys byl původně úředník, který měl členy obce přidržovat k plnění jejich úročních povinností vůči vrchnosti, později zástupce vrchnosti vůbec. Ve Francii se tatáž osoba nazývá Maire, v Anglii Mayor, Bailif. Šoltys velmi často vystupuje v novější době jako představený obce. V českých zemích odpovídá šoltysovi jako zástupci panovníka ve městech s právem norimberským a v poddaných městech či na vesnicích jako zástupci vrchnosti rychtář, Richter. Podobně jako rychtář měl i šoltys vlastní statek /Schulzengut, Schulzenlehen, Bauernmeisterlehen/. Ve Slezsku jsou pak názvy Scholtifei, Erbscholtifei /dědičná rychta/, Scholzenengut, Scholtengut. Ve vojsku u lancknechtů zastával šoltys funkci auditora /v pravech školené osoby, která prováděla technickou stránku vyšetřování, avšak neměla soudcovskou pravomoc/.

V průběhu pozdějšího odumírání významné funkce fojta jakožto reprezentanta světské či duchovní moci se přenesl jeho název do společenského života v německém právu, kde značí správce poručenství nad majetkem a neplnoprávními členy rodin /Vormund, Vormundschaft, Mundschafft, mundium/ a konečně klesl jeho význam v novější době na označení funkce pouhých zámeckých správců a polních i lesních dozorců /Schlossvogt, Feldvogt apod./.

Z vladařských fojtství jsou známa fojtství v Horním Elsasku /tu zvláštní fojtství: von Säckingen, Kloster; svého času drželi tu fojtství nad svazkem 10 měst Habsburkové, než je předali roku 1648 Francii/, v Lucembursku a ve Švýcarsku. Pro nás je významným územím t. zv. Vogtland /Terra advocatorum/, které patřilo, částečně již od 1. poloviny 14. století, až do r. 1485 českému králi jakožto říšskému fojtu. Po uvedeném roce v důsledku dělení země přešlo z největší části na saské Ernestiny. Vogtland se rozkládal severně českých hranic od Aše až k Labi a rozdělil se časem na východní a západní část, postupně přičlenované k saskému kurfiřtství. Skládal se z majetků mnoha mark a biskupství, z nichž významnými celky byly okrsky merseburský, žičský /zeitzský/ a míšenský.

Některé německé historické mapy uvádějí Vogtland hlavně jako část, kterou drželi čeští králové a která zahrnuje 3 území, t. j. území Aše /které zůstalo při Čechách/, území okolí Gery a největší území zahrnující hlavně Lobenstein /při Č., od r. 1371/, Schleiz /kdysi slovanský Slávice/, Greiz, Plavno /od r. 1321 či 1327 do 1466 při Č./, Olsnitz /při Č. do r. 1466, právě tak jako/ Adorf, Weida /přikoupena k Č. r. 1427/, Zeulenroda, Saalberg, Rempendorf, Burgk, /klášter/ Heiligenkreuz, Ebersdorf, Reuth, Weischlitz, Pousa, Pöhlitz, Mitzschkau, Schöneck a Zwola. Ovšem patřily sem v různých časových úsecích i část okresu Zwickau /Cvikov/, území známé jako knížectví Reussů, výmarská Weida, Ronneburg, okres Ziegenrück, okolí bavorského Hofu /dnes k Horním Frankám/ a vlastně i většina Míšenska.

Ivain K. J. Štafl

9

ZÁHADY KOL RODU A ERBU KARÁSKŮ (LVOVICKÝCH) ZE LVOVIC

U příležitosti jubilejního roku vzpomínek [10] na velkého básníka a mecenáše umění Jiřího Karáska ze Lvovic (1871 - 1951), snažil jsem se získat některé původní doklady o jeho rodu v Hradci Králové. Něco jsem sice získal, ale objevil jsem při tom též mnohé nejasnosti, ba záhady, Karásků se týkající.

Ostatně už Solař [9] všiml si kdysi těchto nejasností. Jmenuje sice Karásky mezi "nejslovitnějšími rody" hradeckými v 15. a 16. století, ale o prvním Karáskovi, který se začal psát "ze Lvovic" (v 1556), uvádí, že není známo, jak k titulu a erbů přišel. Poprvé je použit predikát u podpisu nobilitovaného (?) Jana Karáska roku 1547. Solařovi [9] nezdálo se být pravděpodobné, že Jan Karásek, jmenovaný v majestátu krále Ferdinanda I., byl totožný s Janem Karáskem sen. z Hradce n. L.; spíše tento byl k roku 1547 k erbů přijat (1). Také podle Mayera [6a], autora nejdůkladnější studie o astronomu Cyprianu ze Lvovic (synu Janově), byl to rok 1547, v kterém rodina obdržela predikát ("Leovitus a Leonicia") - (Pozn. 1.).

Doposud byla brána verše novější [7, 8], podle níž Jan a Matyáš Karáskové, sousedé hradečtí, obdařeni byli titulem tak, aby se psali Lvovickými ze Lvovic (majestát krále Ferdinanda I., daný v Praze v den S. Matěje, t. j. 24. II. roku 1534) a užívali erbů jak následuje: Černého štítu s lví hlavou, v ústech mající safírový kámen, a za tím zlatého hada [8]. Nad štítem kolčí helm s příkryvadly černými-zlatými a co klenot dvě křídla orličí černá a zlatě rozdělená (promíšená, kropená, pruhovaná?) - [8] a na každém z nich stočený zlatý had, mající tyrkys v ústech. (U Krále [5] však nacházíme i heslo "Leowitz, Johann, von", který dostal majestát ve čtvrté po Oculi roku 1555).

Solař [9] dále píše, že Jan Karásek ze Lvovic (podle znění kšaftu: "urozený pán Jan Karásek starší Lvovický ze Lvovic") byl přijat na sněmu roku 1561 do rytířského stavu království. Roku 1562 učinil přiznání ke stavu; byl tedy více než jen erbovníkem. Došlo tedy v předešlém období k nějaké právní změně, k stavovskému povýšení. A snad i k polepšení erbů.

S odvoláním na "klastky" napsal Lafka [6] o polepšení erbů a podal tento popis: "Polepšený erb dává starý znak do 1. a 2. modrého pole štítu, 2. a 3. pole je třikrát červeně a bíle děleno. Příkryvadla modrá-žlutá a červená-bílá. Klenotem jsou dvě křídla, pravé červené a levé bílé."

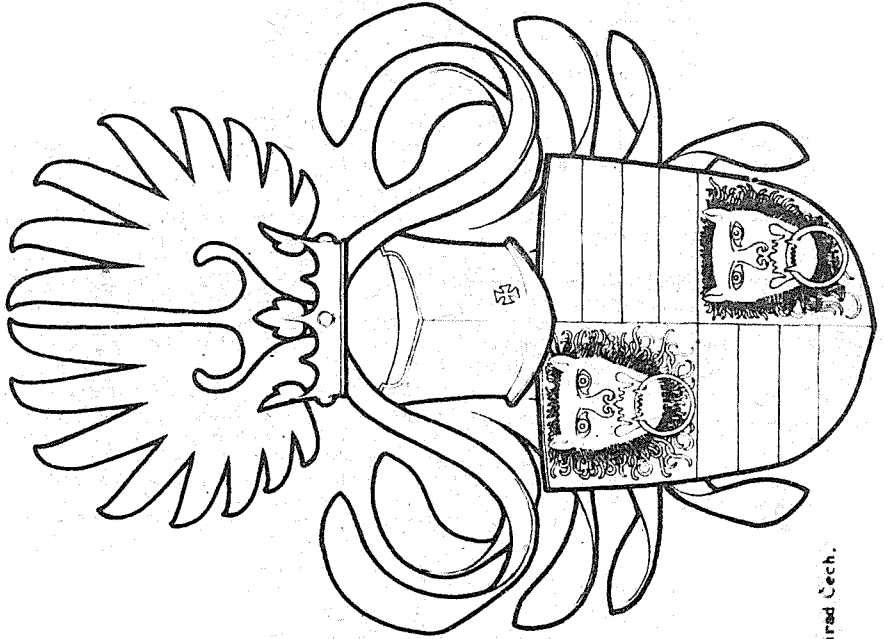
Tohoto erbů užíval právě básník Jiří Karásek ze Lvovic a s jeho provedením od různých českých výtvarníků [6] můžeme se setkat na frontispicích jeho děl. Avšak Sedláček [8] přisuzoval tento erb rodu Rubínů Lvovických ze Lvovic, odvolává se na Jakubického sbírku, a v tom s ním souhlasil i Král [5], u něhož čteme o Rubínech ze Lvovic: "Daniel, Bohuslav a Petr, sousedé rakovníčtí, dostali stav šlechtický a erb od císaře Rudolfa II. v Praze v sobotu po SS. Filipu a Jakubovi roku 1579" (s odvoláním na Schimona 1859).

Původní erb Karásků ze Lvovic byl tedy polepšen, ale kdy a kde, proč? A kde je zachováno znění druhého majestátu? Všichni autoři uvádějí [5, 6, 7, 8] jen datum prvního majestátu krále Ferdinanda I. Mne však zaujala poznámka Rybičková [7] o tom, že roku 1570 "vložití Cyprian, Jan, Václav a Theofil Lvovických dva majestáty: Ferdinanda I. a Karla V. (1)" na erb rodině jejich svědčí pro věcnou paměť do hradeckých knih městských". Tuto událost zapsal i P. Švenda [11] který upřesnil druhý majestát jako "rodu jich erb polepšující."

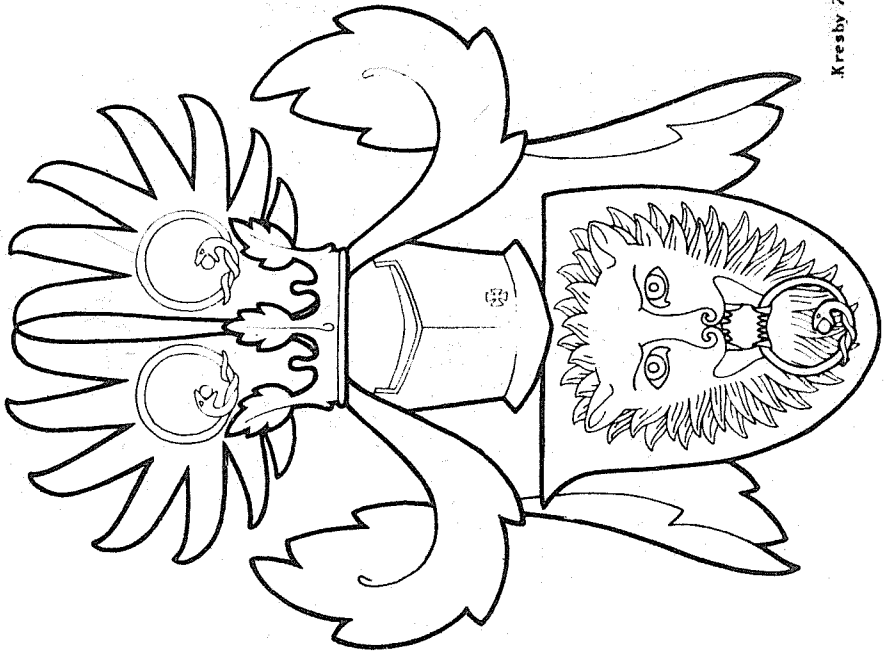
Hledal jsem tedy ve fondech Městského a okresního archivu v Hradci Králové a skutečně v "Liber Documentorum I." (pag. 136) nalezl jsem zápis svědčící, že roku 1570 ve středu po S. Václavu vložen byl "revers" bratru Lvovických na dva majestáty, z nichž "první dán na hradě Pražském v den S. Matěje 1534 a druhý ve městě Bryslu (Brüssel) v Brabantku prvního dne měsíce decembris 1554". Nebyla tedy znění majestátů zapsána v městskou knihu, ale majestáty byly jen deponovány na revers, jak i pro to svědčí následující poznámka: "R. 1578 v pondělí po S. Matouši vydání tyto majestátové se všemi listy panu Teofilu Lvovickému ze Lvovic jakožto jednomu živému pozůstalému."

Zmíněný Teofil připomínán je naposledy jako hejtman na Hluboké (1589 a 1590) a jeho osobou rodina z Hradce mizí [7].

Víme nyní tedy, kdy a kde byl erb Karásků ze Lvovic polepšen. Žel, neznáme znění majestátu, adresanta a přesný blason erbů. Roku 1971 sháněl na můj popud znění majestátů Karla V.

Kresby Zdirad Čech.

J. baron d'Anethan v král. archívech belgických, ale marně. Že není majestát ve Vídni, o tom by svědčilo dílo Doerrrovo [2]. Podle mínění pana J. de Hemptinne (Brüssel) mohl by snad majestát být ve Fondech Král. stát. archivu v Simancas (Španělsko).

Nevíme dosud, na či žádost nebo na či doporučení vydal císař Karel V. svůj majestát, erb (a stav) polepšující. Domnívám se, že se tak mohlo stát pro a skrze osobu Cypriana ze Lvovic, vynikajícího astronoma a astrologa, který kol uváděného roku 1554 byl ve velké přízni domu Rožmberského, byl v přátelských stycích s Jiřím říšským hrabětem Fuggerem v Augsburgu a pracoval u dvora falckraběte Ottheinricha [3] - (Pozn. 2.).

Bylo by jistě důležité vědět více o životě posledního "hradeckého" Karáska ze Lvovic, Theofila. Nabízí se jistě shoda dat: r. 1578 vyzdvihl si Theofil originály majestátů z městského de-positáře v Hradci - a roku 1579 vstupují do historie rakovnickí Rubínové Lvovičtí ze Lvovic, nositelé erbu, který je dosud - více méně - považován za erb Karásků ze Lvovic původem z Hradce. Došlo snad v tom čase k nějaké adopci či potvrzení "stryčovství" mezi těmi dvěma rody? A jak vůbec to bylo s nobilitací Karásků v první polovině 16. století?

V Hradci Králové nedochovala se žádná podoba erbu Karásků v dobovém výtvarném provedení. Potřebovali bychom ji, zvláště k vůli nejasnému popisu klenotu původního erbu [8]. Cechner [1] sice uvádí mezi náhrobníky v katedrále S. Ducha "náhrobník zazděný na schodišti kůrovém z bílého mramoru s postavou starce a znakem u pravé nohy s dvěma lvími hlavami ve štítu, patřícím některému Lvovickému ze Lvovic". Jde však o hru bý omyl: náhrobník ten s otesaným nápisem patřil někomu z rodu Koytů (Kottů) z Bílé Hory (též Weissenberg). Cechner přepsal jen starý omyl M. Lüsnera, který pak citoval i Solař [9].

"Skvostné" pak epitafium, které hradečtí zbudovali u S. Ducha na paměť astronoma Cypriana ze Lvovic a které ještě spatřoval P. Balbín, dávno již neexistuje.

Ale ještě před rokem 1851 byly u S. Ducha opravdu dva náhrobníky Karásků [9], dnes nezvěstné, a to 1) náhrobník Samuela ze Lvovic (Leonicus a Leonicia) z r. 1553: "s erbem otřelým na němž lví hlava tušiti se dala", a 2) náhrobník některého ze synů Jana Karáska "se silně otřelým erbem a nápisem: s de Leonicia".

Předpokládám, že básník Jiří Karásek ze Lvovic (Pozn. 1) při svých genealogických bádáních ve Vídni (kde našel návaznost svých předků s Karásky hradeckými -[10]), mohl ve svých poznámkách zanechat cenná excerpta a odkazy. Je škoda, že se dosud nenašel žádný badatel, který by zpracoval historii jeho rodu, alespon stručně genealogicky. Matrika pokřtěných zániklého kostelíka SS. Filipa a Jakuba na Smíchově se zápisem křtu básníkovy z roku 1871 je klíčem. Kdo ho vezme do ruky?

Poznámky:

Pozn. 1: Dlužno připomenouti, že predikát byl pouze "ze Lvovic" a dle něho se někteří členové rodu psali též "Lvovickými ze Lvovic". Latinky: Leonicus a Leonicia [9], Leovitus a Leovitia [11], nebo jako Cyprian (podle německých autorů polatinštěný Karásek [3]) - Leowitz alias Leoucia.

Pozn. 2: Astronom a astrolog evropské pověsti, Cyprianus Leovitus (nar. Hradec Králové 1514), přítel - a snad i učitel - Tychona de Brahe, nepůsobil v Dillingen, a. d. D., jak chybně uvádí Otův slovník naučný, Rybička [7] a mnozí jiní autoři. Byl profesorem, časem i rektorem. Akademie in Lauingen a. d. Donau (BRD), kde se oženil s Dianou ovd. Elephantius-ovou (dvorním radou Jindřichovi falckraběte Ottheinricha). V Lauingen zemřel 25. 5. 1574. Jeho náhrobek se nezachoval, tedy ani podoba erbu, který nosil. Dřevoryt jeho podobizny [3] chován je ve Vídni (Bilderarchiv d. Osterr. Nationalbibliothek), erb také však nenese.

Literatura:

- [1] A. Cechner: Soupis památek ... v pol. okresu Královéhradeckém - Praha 1904.
- [2] A. v. Doerr: Der Adel d. böhm. Kronländer - Prag 1900
- [3] L. Gernot: Zur Geschichte d. Fürstl. Schule, d. "Gymnasium illustre" in Lauingen. - In: Jahresbericht 1964. Deutsches Gymnasium Lauingen - DO. 1964
- [4] V. Král: Heraldika - Praha 1900
- [5] A. Král v. Dobrá Voda: Der Adel v. Böhmen, Mähren u. Schlezien. - Prag 1904
- [6] B. Lifka: Znaky českých spisovatelů - In: "Erbovní knížka na rok 1939". Praha 1939
- [6a] Mayer: Der Astronom Cyprianus Leovitus (1514 - 1574) u. seine Schriften. In: "Bibliotheca Mathematica", III. Fl., IV. Bd., Leipzig u. Berlin, 1903
- [7] A. Rybička: Královéhradecké rodiny erbovní - Praha 1873

[8] A. Sedláček: Českomoravská heraldika II, - Praha 1925

"List erbovní slovunému Janovi a Mikulášovi Lvovickým ze Lvovic, totižto štít černý, v němž jest lvová hlava a v ústech té hlavy safír kámen a za tím kamenem též v ústech lvové hlavy had pozlacený v kolo svinutý a tyrkys kámen v ústech hadových. Nad štítem helm, nad helmem příkryvadla neboližto safirnochy zlaté a černé barvy potažené dolů visí, nad tím vším křídla orličí zlaté a černé barvy promíšené, a na každém křídle had stočený pozlacený, tyrkys v ústech mající. Dáno na hradě Pražském dne sv. Matěje 24. II. 1534." Úst Ar., Saalbuch 283, fol. 56.

[9] J. J. Solař: Dějepis Hradce Králové n. Labem - Praha 1870

[10] O. Štorch - Marien: Životní poutí Jiřího Karáska - In: "Lidová demokracie", Praha 23. 1. 1971

[11] P. F. Švenda: Železného obrazu Hradce Králové rozdílu III. - Hradec Králové 1802.

Můj upřímný dík za ochotnou pomoc při bádání zasluhuji si J. baron d'Anethan (Grumbergen en Brabant - Belgie), prof. H. Böhm (Dillingen a. d. D. - BRD), prof. Dr. L. Gernot (Lauingen a. d. D. - BRD) a Dr. L. Rejmánek (vedoucí Okresního archivu Hradec Králové).

Jan Křivohlávek ŠILAROVÉ V BYSTRCI

Bystřec je malebná vesnička, která leží v klínu Orlických hor nedaleko Jablonného n. Orli. Vznikla patrně v druhé polovině 13. století v době kolonizování zdejšího kraje.

Asi před 200 lety se tu usadil rok Šilarů /nebo Širalů/. Prvním historicky známým členem rodou v okolí je Jiřík Šilar, chalupník z Ostrova u Lanškrouna. Od r. 1653 žili Šilarové v nedaleké Černé a odtud se snad dostali do Bystrce.

V Bystrci byl první Jan Šilar, jenž dle "Robotního rejstříku panství Lanškroun" z r. 1776 obýval čp. 110. Měl vykonávat jako chalupník 1 den pěší roboty týdně a platit 4 zlaté 20 krejcarů. Později jsou Šilarové na čp. 189. Podle gruntovních knih lanškrounského panství koupil r. 1789 Jan Šilar "chalupu podružskou od otce Jana Šilara za sumu 30 zlatých". Prodávající bude asi totožný s Janem Šilarem z r. 1776. O něco později, r. 1791, se Šilarové rozrůstají o další rodinu. Tehdy totiž koupil František Šilar chalupu čp. 159 za 120 zlatých. Za napoleonských válek dva příslušníci rodu sloužili v rakouské armádě. Záznam v "Obecním počtu obce Bystrce" z r. 1813 říká, že bylo dáno 6. července rekrutu Františku Šilarovi na cestu k odvodům 1 zlatý. Druhý záznam uvádí, že byl dán 1 zlatý také Janu Šilarovi na cestu k vojsku. V obecním počtu z r. 1827 se píše o dalším Šilarovi. Byl to František Šilar z čp. 159. Půjčoval si od obce 20 zlatých. V letech 1829 - 1832 postihla zdejší kraj a celé Čechy epidemie cholery. Mnoho občanů Bystrce tenkrát onemocnělo a někteří nakonec zemřeli. Mezi nemocnými v r. 1829 byla i Mariána Šilarová čp. 189, stará 15 let.

Že bystřečtí Šilarové nebyli někdy žádni andělé, dokazují další zápisy z téhož roku. Tehdy byl na 8 dní vězení odsouzen pro krádež Josef Šilar. Další příslušník rodu Jan je vyšetřován u krajského kriminálního soudu v Hradci Králové. Rok 1829 byl pro zdejší Šilary opravdu bohatý na události. Toho roku je také vydán pas na cestu Janu Šilarovi čp. 148 do Rakouska k vyhledání práce. Nejen za prací odcházeli Šilarové z Bystrce. Často i za svými vyvolenými. R. 1832 se vdala Anna Šilarová, dcera Josefa Šilara čp. 218 za Josefa Lira z Kunvaldu na panství Žamberk. V příštím roce se pod svatební smlouvu nezletilého Jiřího Schejbalu podepisuje Adalbert Šilar čp. 159 jako poručník. Za tři léta /r. 1836/ je Adalbert Šilar uváděn mezi plátcí školného za svou dceru Kateřinu /nar. 16. 10. 1825/. Uvedena je mezi nimi i Anna Šilarová, čp. 189, jako plátce za svého syna Jana /nar. 28. 6. 1826/.

V polovině minulého století se projevují další "výtečníci". Tak r. 1852 je trestán Josef Šilar a téhož roku je potrestán i Jan Šilar z čp. 153, 25 let starý, za špatné nakládání - rvačku s Ignácem Paukem. Musel to být velký "furiant", protože příštího roku je znovu potrestán za to, že ztloukl s několika mladíky Josefa Pauka. R. 1854 je četníky žalován Štěpán Šilar z čp. 95, proto, že měl u komína naskládané seno, což bylo podle protipožárních předpisů zakázáno.

V následujících letech jsou u Okresního soudu v Lanškrouně projednávány pozůstalosti po několika Šilarech /r. 1859 po Františku Šilarovi čp. 143 a Anně Šilarové, a r. 1862 po Františku Šilarovi čp. 159/.

Tak šel život dál až do dneška. Před časem zemřel poslední potomek rodu v Bystrci. Na Šilarův zůstal jen vzpomínka. Chalupě, kde dlouhá léta žila, se dodnes říká "U Šilarů". Přezdívkou se pak přenesla i na rodinu, která tam dnes žije.

Václav Elznic SOCIÁLNÍ POMĚRY NA PANSTVÍ KŘIVO- KLÁTSKÉM V DOBĚ PŘEDBĚLOHORSKÉ

Ceny zboží a platy zaměstnanců v různých dobách historického vývoje té které země nebo oblasti jsou cenným a vlastně jediným reálným pramenem pro studium a hodnocení životní úrovně našich předků. Srovnávací a ekonomické studie mohou vycházet především z těchto faktů, neboť cena zboží určuje vlastně reálnou hodnotu peněz či mzdy, ať je vyjádřena hotovými penězi nebo naturáliemi. V tomto směru mohou být korigovány mnohé nesprávnosti a nejasnosti právě pracemi rodopisných badatelů, kteří z archivu vyznašují na světlo nové nebo dávno zapomenuté pravdy. Teprve jejich rozbohem můžeme dosáhnout správné představy o bohatství či bídě našich předků nejrozumnějších společenských vrstev. Nesmíme pochopitelně zapomínat při tom na sociální řád feudální, charakterisovaný nevolnictvím a robotou poddaného lidu.

Bez vědeckých úvah jsem shrnul v následujících rádcích řadu faktů, které mohou verifikovat všeobecnou znalost sociálních poměrů v samém srdci Čech na konci 16. století, tedy v době, která těsně předcházela katastrofě české státnosti. I když lze namítnout, že několik příkladů, které uvádím, není úplně komparabilních, vzhledem k poněkud odlišné specifitě místa a bonitě půdy vůči ostatním krajům v Čechách, nemůže být diference zase tak velká, aby ovlivnila řádově možnost srovnání.

Zajímavým a cenným dokladem o sociálních poměrech sedláku je nařízení sněmu českého z roku 1549 (viz: Sněmy české, díl II, str. 589), který přesně upravoval mzdové poměry na venkově, takže bychom mohli mluvit snad o prvním mzdovém katalogu z 16. století. Platy dělníků (převážně zemědělských) byly stanoveny v českých groších (1 groš český = 2 groše míšeňské) v kraji Plzeňském, Podbrdském a Rakovnickém při denní stravě takto:

Šafáři, kterýž by uměl nápravy a jiné potřeby, což k hospodářství náleží, dělati, 4 kopy grošů českých, ročně
zápluhaři 3 a půl kopy
pohoniči dorostlému 2 a půl kopy
šafáře 1 a půl kopy a 10 grošů
děveče dospělé nebo kuchaře 1 a půl kopy
sekáčům obilí po 3 gr., bílých, na travách 2 gr., na ovse 2 a půl gr. (platu denního, pozn.)
vazačům a nakládačům obilí po 9 penězích (1 groš čes. = 7 peněz bílých = denáru, pozn.)
při senu kopení, vození a skládání po 1 gr.
řezáčům řezaniny od sv. Jiří do sv. Václava po 2 gr., pak po 9 penězích
hrabáčům po 5 penězích bílých
sekáčům na otavách 1 a půl groše, hrabáčům 5 peněz
mlatcům a všem jiným nádeníkům od sv. Jiří do sv. Václava po 9 penězích, zedníkům a tesáčům v těchže dobách po 2 gr., mistrům 2 a půl gr., přidavačům 1 a půl gr., poté po 12 penězích, přidavačům po 9 penězích, a mistrům vždy o půl groše více.

A ti řemeslníci a nádeníci slušně stravou, pokudž na robotné lidi podle jejich řemesla a díla náleží, opatření býti mají, a nemá žádný mimo tojo vyměření vejše platiti pod pokoutou.

Ukládá se, ti a takoví řemeslníci a nádeníci aby na svá díla přicházeti a dělati začínali nejpošléze při vejchodu slunce a z díla do západu nescházeli než v sobotu hodinu před večerem, aby svatevečer mivali, poněvadž neděle svatá jest."

V usnesení sněmu českého je pamatováno i na další polnohospodářské dělníky s tím, že žádnému více se platiti nemá. Mzda musela být vyplacena do 3 dnů po skončení díla nebo smluvené služby.

Jaká byla kupní síla peněz o 20 let později, to nám ukazují např. hradecké počty, jak je zaznamenal Aug. Sedláček ve svých Hradech a zámcích, sv. IV. str. 62, počítajíc 1 groš po 7 denárech v letech 1565 - 1575:

1 vůl za 2 - 5 kop grošů, kráva 1 a půl až 3 kopy. Za 1 kopy grošů byla 1 libra skořice, hřebíčku nebo zázvoru (tehdy koření vzácného), prostice soli byla za 26 - 60 grošů, skopec za 9 - 12 gr., tele 20 - 25 gr., vepř. nekrmený za 32 gr., sele stálo 5 - 6 gr.,

Pro přehlednost uvádějí se dále ceny v následující tabulce:

	gr.	den.	gr.	den.	gr.	den.	
libra hov. masa	-	5	kopa herynků	29	-	čtvrtí jablek	10
libra telecího	-	3-4	libra viziny	3	-	vrkoč cibule	1

husa	6	-	mník	1	-	libra cukru	15	-
kuře	1	-	broskev	3	-	libra koriandru	30	-
drozď	-	2,5	mísa hrušek	12	-	libra anýzu	30	-
kvíčala	-	3	libra švestek	1	-	libra rýže	2	4
kopa vajec	2	4	libra kaštanů	2	4	libra oleje	2	-
kopa raku	1	-	libra vlaš. ořechů	2	1	libra mýdla	26-60 gr.	-

Poznámka: 1 libra = 0,51 kg, 1 lot = 1/32 libry = 16,05 gramů, 1 cent = 100 liber, kámen = 20 liber, prostice (bečka) soli prachajická měla 69,75 litru.

Tyto hodnoty zcela postačují, abychom mohli zjistit naprosto bezpečně hodnotu reálné mzdy na českém venkově zemědělského dělnictva a některých řemeslníků, i když mnohé zboží pro nás má již představu pomyslnou, jako libra anýzu, koriandru, ale i drozď, kvíčala nebo vizina na stole našich předků. Na druhé straně je nutné se všíť do způsobu života selského venkovana, kdy "vdolky z bílé mouky" byly skutečně jídlem svátečním, a maso přepychem božehodových dnů.

Pro ilustraci uvedeme robotní a daňové zatížení poddaných Bernarda Elsnice z Elsnic, komisaře stavů pov stalých, který zemřel na samém konci roku 1619 a katastrofy bělohorské se již nedočkal. Jeho pozostalí synové si rozdělili statky otcovské již v prvních měsících roku 1620 neboť podle originálu uloženého ve Státním ústř. archivu v Praze 6:

"Léta 1620 v outervý po neděli JUBILATE = 12. V. Bohuslav Elsnic z Elsnic a na Kobylí-
cích

Kobylnických, položil k deskám zemským pět cedulí osobě své a Bohuchvalovi, Bernartovi leta majícím, Janovi Hendrychovi: a Buryanovi leta nemajícím, bratřím svým vlastním na ten a takový způsob...."

Díl Kobylnický obdržel nejmladší Buryan, Čeradický Jan Jindřich, Brníkovský Bernard, Stradonický Bohuchval (který však na zranění utrpené na Bílé hoře zemřel r. 1622) a konečně Bělichovský díl nejstarší Bohuslav. Ve výše uvedeném archivu se dochovalo "Rozbitování statku po dobré paměti uroz. a statečném rytíři Panu Bernartovi Elsnicovi z Elsnic, na Kobylnickách, Patokryjích...." t. j. rozdělení pozůstalosti pouze prvních dvou dílů, t. j. Kobylnického a Čeradického. Statek Patokryjský (tvrz a ves Patokryje v okr. Bílina s poplužním dvorem a vsí Čes. Zlatníky a dílem vsi Dobřčic, které Bernard Elsnic starší koupil v r. 1613 za 27 000 kop míš.) odkázal k užívání své manželce Rozině rozené ze Spremberku až do její smrti nebo proměnění stavu.

Čeradický dvůr poplužní zvaný Na Muráni měl kromě štěpnic, vinic, luk, zahrad, potoka a mlýna 6 lánů orné půdy, t. j. zhruba 140 ha, a patřila k němu i ves Třebíz.

Zde jsou vjmenováni všichni poddaní i s jejich úroky (celkem 14 usedlostí), z nichž největší Tobiáš Hladík platí ouroku svatojiřského i svatohavelského po 2 kopách a 34 groších, Jakub Šárka ze svého statku po 2 kopách a 30 groších, Jan Krejčí rychtář však pouze po 28 groších, a nakonec Jiřík Šaroch, poddaný obce Starého města pražského platí pouze po 14 groších ouroku (asi podruh). O robotách tu záznam není, z čehož plyne, že byla již zahrnuta v ourocích, jak poznáme z dalšího.

Ves Čeradice, právě tak i Kobylínky, Malý Paleč a Kvíllice byly přiděleny do prvního dědickeho dílu, a zde jsou již uvedeny přesně nejen úroky, ale i roboty poddaných. Tak ve vsi Kobylínky platí:

- Michal Truhlář ouroku svatojiř. 30 grošů, svatohavelského 30 grošů, slepice ouroční 2, roboty žení při panské stravě 5 dní.
- Václav Kovář ouroku svatojiř. 30 gr., svatohavel. 30 gr., a 4 ouroční slepice, roboty 5 dní.
- Valentin Kuchař ouroku svatojiř. 1 kopy, svatohavel, rovněž 1 kopy + 4 slepice ouroční a 5 dní roboty.

Z chalupy Račuvský se platilo rovněž po 30 groších půlročního platu poddaného. Tato roboty se vztahovala na dobu žní, neboť kromě toho:

"Nadepsaní lidé poddaní jsou povinni sen a votavy na lukách u Kobylínků podle jiných poddaných ze vsi Čeradice a Malého Paleče usušiti, shrabati i do kopení a stohů složitii."

Je zajímavé, že sečení luk zde uvedeno není. Abychom nemuseli vypisovat všechny robotní údaje poddaných, uvedeme jen tolik, že maximální roboty na 1 kmecí (selský) dvůr zde činila 6 dní v roce, nejvyšší půlroční úrok činil 1 a půl kopy grošů, a nejvíce 6 úročních slepic. Pouze Martin Krčmář, Jan Mikeš a z chalupy Jandovy z Malého Paleče byli povinni ".... konopí poskonných i hlavatých vytrhati i záhon."

Takové byly poddanské poměry v době předbělohorské v podstatě na dvoře kteréhokoliv českého pána či zemana. Jako vzdálený příklad uvádím ještě sedláka Vojtěcha Vojtka z vsi Předhradí u Poděbrad, t. j. z Polabí, který byl roku 1551 držitelem velkého statku s 1 a půl lánem polí, což bylo 108 strychů, neboť kontribuční grunt s 1 lánem měl na Poděbradsku 72 strychů či korců (6 korců byla 1 kopa záhonů), z něhož platil půlletně 54 gro šů českých, 2 ouroční slepice a 2 kůta.

Poučení předcházejícími doklady můžeme přistoupit ke studiu archiválů, již je ve Státním ústř. archivu ve fondu staré manipulace SM 90 - 5/III. fol. 249-250 "Poznamenání osob, co jich při zámku hrádku Křivoklátského předešle za držení jeho MtI císařské arciknížete Ferdinanda chováno jest, a co každému služby ročně se vydává." (Uvádím její text zkrácený, ceny se rozumějí v kopách a groších míšenských.)

Panu hejmanovi nynějšímu dvorské služby 411 kop 25 gr. 5 denárů a oves pro 4 koně a stravu pro 4 osoby: forstmistru (bez provise) ročně 144 kop, osmi forstknechtům týdně bez stravy 6 kop, 22 gr. písaři polesnímu k stravě ročně 30 kop a oves pro 1 koně, voborníku k stravě ročně 10 kop, písaři důchodnímu - ročně 50 kop a pacholeti jeho, kteréž mu v spisování register a jiných věcí nápo-mocno jest, stravu, Purkrabě roční služby má 30 kop, oves pro 1 koně a pacholeti jeho stravu, písaři obročnímu služby roční se dává 15 kop a od spravování hodin zámeckých 3 kopy.

star. sladovníku	20 kop	kováři zámeckému od všelijakého	
mlad. sladovníku	8 kop	díla u zámku a dvora, k stravě	24 kop
druhému sladovníku	8 "	kuchmistru k stravě	10 "
fišmistru roč. k stravě ...	24 "	pacholku star. na zámku k stravě ..	10 "
	a oves koním	třem jiným pacholkům po	7 "
pekaři zámec. k stravě ...	10 "	klíčnici ke stravě	6 "
šenkovi, kterýž chléb a		vrátnému ke stravě	5 "
pivo přijímá a vydává	10 "	mlynáři zámec. ke stravě	10 "
bečváři roč. k stravě	12 "		a 24 groše
kuchaři k stravě	12 "	šafáři z dvora k stravě	7 kop
kuchířkovi na šaty	4 kopy	2 děvečkám k stravě po	5 "
2 holomkům k stravě po	8 "	děvčeti, které husy pase	3 "
2 hlásným k stravě po	8 "	kravař	6 "
		svinák	5 "

Dvěma pojezdným, kteříž v lesích, po vesnicích a jinde jezdí, náhončí jsou ročně po 20 kopách (když na hradech jsou, dostávají stravu a oves pro koně). Číhaři, který ptáky chová a je chytá pro zámeckou kuchyn, ke stravě ročně 4 kopy.

Summa 59 osobám k stravě služby ročně učiní 1044 kop 11 gr. 5 den. míšenských. Extraordinarie se od starodávna na zámku dává vosepníkům, když na zámec vosep vezou, rybářům když ryby říčné na zámec podle povinnosti své přináší a těm, kteří pro kuchyni zámeckou raky lapají, každému po bochníku chleba se dává. Na Novém dvoře hospodáři a postevníku na Doupně se strava na každý tejdén dvěma osobám dává."

Uvedený doklad datován není, ale z titulu můžeme usoudit, že se vztahuje k měsíci dubnu 1577, kdy bylo panství křivoklátské dáno v zástavu Jiřímu z Lobkovic na Libochovicích za 46.000 florinů (zlatých).

K tomu ovšem náleží "Vyměření, co by hejman křivoklátský s 60 osobami utráceti měl, počítajíc žita do týhodne na 10 osob po 1 korcí." Pro stručnost nebudeme uvádět množství potravin, které tu jsou předepsány, ale pro správný a bezpečný přepočít platů na reálnou mzdu zde uvedeme tehdejší ceny zboží (t. j. z let 1577 - 1580) v groších míšenských, počítajíc 1 korecobilí = 93 litry, žejdlík = 0,35 litru, vědro = 56,6 litru, džber (bečka či prostice) = 69,75 litru, - 4 věrtele po 17,44 litru, a 1 věrtel = 14 mírek po 1,25 litru.

korec žita	40 grošů	koření, cukr, med, olej a	
" pšenice	48 "	rozinky	ceny neuvedeny
" ječmene	24 "	1 prostice soli	1,5 kopy
" ovsy	15 "	džber kaprů	3 "
" hrachu	40 "	" štik	4 "
" jahel	40 "	" drůbeže	1,5 "
žejdlík másla	2 "	kopa vajec	6 grošů
1 slepice	2 "	10 vajec	1 groš
1 vepr	3 "	sud řídkého-piva pro zámeckou čeled	70 grošů

sud dobrého vína po 7 vědrech - 12 kop

Pro nás bude zajímavá např. cena piva a vína, kde vznikají časté omyly již v míře samé (sud piva byl zpravidla 4 věderní, sud vína 10 věderní):

- 1 vědro piva = 40 pinet čili mázů po 4 žejdlíčích českých,
- 1 vědro vína = 30 pinet čili mázů po 4 žejdlíčích rakouských.

Obě vědra mají též obsah 56,6 litru, rozdíl je jen v žejdlíčích, neboť 4 žejdlíky české = 3 rakouské. Není-li jinak uvedeno, bylo v Čechách do konce 16. století vždy počítáno s českými měrami a váhami. Změnou státoprávních poměrů po Bílé hoře začalo trvale pronikání měr rakouských či vídeňských, až bylo užívání českých měr zrušeno úplně Marií Terezií.

Pro nás jsou zajímavá i allegata dříve uvedeného archivního dokladu, v nichž jsou uvedeny platy hradních zaměstnanců v době předchozí, a jež zřejmě sloužila jako podklad při nové mzdové úpravě. V rukopise jsou označena jako "Poznamenání, či výtahy z register, co jindy na témž zámku měl platu ročního v kopách míšenských:

	1553	1558	1565		1553	1558	1565
hejtman	100	100	100	šafář se šafářkou	11	12 a 44 gr.	13
purkrabě	26,5	24	30	pekař	9	9	5
písař duch.	20	30	30	kovář	6	7	20
lovčí	30	30	30	bečvář	6	7	6
písař les.	30	30	30	kravař	5 kop 35 gr.	6,5	6
římistr	20	20	16	děvečka ve dvoře	4	4	4
kuchmistr	10	9	10	holomek	-	-	5-7

V těchto přílohách jsou uvedeni i ostatní zaměstnanci na hradě. Jen římistr tu chybí, jehož plat býval sice nižší než plat hejtmanův, ale vždy několikrát vyšší než purkrabího. Z uvedeného přehledu v tabulce a dalších zaměstnanců, které jsme zde neuvedli, lze snadno sestavit pořadí hradního osazenstva. Platy služebníků "nahore" byly desetnásobné či dvacetinásobné vyšší než průměrné mzdy řemeslníků, o platech sil nekválikovaných nemluvě. V každém případě byly sociální poměry venkovské chudiny tak žalostné, že si je dnes již sotva umíme představit

Dodejme však k tomu, že nejen hejtman a forstmistr, ale kde kdo z vyšších míst se obohacoval, jak mohl, na účet svého chleboďárce i poddaných. Není divu, že v archívech nalézáme i četná udání podřízených, že hejtman či forstmistr dříví prodává a vozí do Prahy i jinak, že pivo a pálené vaří a šenkovat dávájí k újmě královského důchodu a pod. Také poddaní si stěžují, že jsou zatěžkávaní povinnostmi a platy, kterých dřívě nebylo, že jsou utiskováni pokutami za sebemenší přestupek, které si však panstvo zadržuje pro sebe. Nebylo proto divu, že po válce třicetileté, kdy roboty a peněžní dávkv se staly nesnesitelnými, docházelo k bouřím a otevřeným selským vzpourám.

Pojem obohacování hradních zaměstnanců se dá však vysvětlovati různě. Víme totiž, že komora královská byla velmi špatným zaměstnavatelem, neboť platy zaměstnanců vyplácela z důchodu panství, který velmi často byl nevalný. Mzda byla vyplácena nepravděelně, jen z části a často vůbec ne, takže pro zachování živobytí bylo železnou nutností sáhnout k "svěpomoci". Komora to věděla i trpěla, dokud nebylo žalobce. Ti, kteří svou službu opustili z různých důvodů, dlouhá léta potom prosili a vymáhali své "zadržalé platy." Osud jejich (zejména ve stáří) byl hrozný, jak svědčí list pensionovaného forstknechta (polesného) řevíru pražského, Jakuba Svobody z ledna roku 1658 komoře (NM I 2/1 1657).

"Milostiví páni páni. Vašich Milostí, přebídný a zarmoucený starý, zasloužilý, kdež jsem svaté a slavné mapěti J. M. císařům římským za forstknechta věrně, poslušně a oddaně a přes 56 let stále sloužil, a nyní hůř žebračka (kterýž sobě nestydí se kus chleba, avšak i ten peněz vyžebřati) zůstávám, protože na můj pracně, bíděně a těžce zasloužilý plat NB kteréhož ještě já za J. M. reihauzem do 400 zl. mám, málokdy dostávám a tak v tý bídě Miseruji jsa" (a v dalším prosí pro Boha a jeho poslední soud, aby mu z toho zadržalého platu aspon něco dali, a dopis končí a podepisuje takto):
 "Na modlitbách nehodných, pána Boha dnem i nocí prosící J a k u b S w o b o d a, forstknecht hůř žebračka zůstávající."

V závěru tohoto krátkého příspěvku k dějinám sociálních poměrů v Čechách upozorňuji na to, že při studích archivních dokladů a zejména jejich hodnocení je nutné hlubší zkoumání zaměstnaneckých poměrů, než jak by se na prvý pohled zdálo. V našem případě nás např. překvapí plat hejtmana na panství královskáltském z roku 1577, který činil 411 kop 25 grošů a 5 denárů, zatím co v poslední tabulce vidíme, že jeho plat v r. 1553, 1558 a 1565 činil pouze 100 kop míšenských.

Podobný případ jsem našel v pozdějších letech na Krávkolátě u platu římistrá, když Vi-

lém Materna dne 31. března 1644 žádá komoru českou, aby mu byl přiznan stejný plat 400 kop míš. ročně, jaký měl jeho předchůdce Václav Kundrat Elsnic z Elsnic, ale i před ním Wolf Zikmund z Utterrodu. A tu z odpovědi se dovídáme, že forstmistrům byl stanoven roční plat 200 kop a na pachole 26 kop. Pak v roce 1628 mu byla přidělena i služba jakrovská (Jägermeister byl tehdy na panství lovcím, pozn.) za měsíční plat 15 kop a kladergelt (Kleidergeld - příspěvek na výstroj, pozn.) ročně 17 kop 8 gr. a 4 denáry. "Však se forstknechtům (dnešní funkce polesného, pozn.) za týden, tedy i jemu (a to proti obyčejí) 4 neděle za měsíc a 13 měsíců za rok počítalo a tak podle toho za rok služby forstmistrské 216 kop 40 gr. a na pachole 28 kop 50 gr., služby jakrovské 167 kop 8 gr. 4 d. a kladergelt 17 kop a 8 gr. 4 d. všeho tedy 412 kop 38 gr. 4 den., neboli 481 zlatých 25 krejcarů vycházelo." Taková byla odpověď komory královské na žádost Viléma Materny. Neuvádějí se zde další náležitosti forstmistra, jako byla provise citovaná v "Poznamenání osob" a nikde nedefinovaná, dále kvergelt (Gewährgeld - příspěvek na výzbroj, pozn.), který nebyl pravidelným platem forstmistrů a forstknechtů, nýbrž denní paušál při lovu, a pod.

Jaké postavení měl forstmistr na panství poznáváme tedy již z pouhého srovnání jeho platu 412 kop 38 gr. v roce 1644 s platem hejtmana křivoklátského panství Václava Kaplíře ze Sulevic (Elsnicova přítele - oba tajní luteráni), který r. 1640 měl ročního platu 480 kop míš. Je proto zřejmé, že badatelé při přísném zkoumání sociálních poměrů nezbývají, než zabývat se velmi pečlivě obsahem i rozsahem různých profesí, aby dospěli k správnému závěru. Stejně opatrnosti je třeba také při hodnocení robotních povinností, půlročních úroků splatných na sv. Jiří a Havla, a naturálních dávek poddaných své vrchnosti, která si jejich hodnotu určovala sama.

Jaroslav Jíhlavec

NEOBVYKLÝ RODOPISNÝ PRAMEN

V údolí Únětického potoka, nedalek severních hranic Prahy, rozkládá se obec Statenice (nyní okres Praha - západ). Bývala rozdělena mezi několik vrchností. Jedna část té vsi s poplužním dvorem patřila od roku 1637 pánům z Talmberka [1]. V roce 1674 ji Jan František Kryštof z Talmberka, biskup královéhradecký, prodal klášteru sv. Jiří na hradě Pražském [2]. Při této příležitosti byl pořízen "Inventář hospodářský nábytkův a potřeb na dvoře statenickém" [3]. V tomto inventáři jsou vykazány podrobně - podle kusů - jednotlivé hospodářské potřeby a nářadí, dobytek potažní, hovězí, svinský, drůbež. Pak následuje v inventáři tento odstavce:

"Lidi poddaných zůstává:

Jiřík Ševčík, šafář,	1
Kateřina, jeho manželka	1
Matouš, syn Ševčíkův, za mejtřička [4] zůstávající, 18 let stáří	1
Vavřinec, syn Ševčíkův, při mejtřičkovi, stáří 14 let,	1
Matěj Šesták, u volů,	1
Rozina, manželka Šestáková a dcera šafářova,	1
Jakub, syn Šestákův, 6letý,	1
Kateřina, dcera Šestáková, 3letá,	1
Matouš, syn Šestákův, roční,	1
	<u>9.</u> ^o

číní osob

Inventář je posléze ukončen výkazem sklizeného obilí.

Z hlediska úzce rodopisného - pro rody Ševčíků a Šestáků - je ctovaný zápis zajisté cenám vřadným, neboť zpravidla se svízelně sledávají údaje o členech rodu, kteří nedrželi poddanské usedlosti - statky či chalupy - kteří byli jen lidmi neosedlými, pouhými obyvateli vesnic. Uvedený záznam o členech dvou rodin dvorské čeledi, o jejich příbuzenských vztazích, o jejich zaměstnání a o věku dětí, je dále názorným příkladem, kde lze lecky - na místech zcela neočekávaných - také nalézt důležité rodopisné zprávy.

Uvedený prostý výčet členů rodin dvorské čeledi, zařazený do hospodářského inventáře, má však i význam širší. Ukazuje na skutečném příkladě: tehdejší právní a sociální postavení dvorské čeledi, vždyť v tom inventárním soupise jsou jednotliví členové poddanských rodin vykazováni podle kusů - jako pouhé jednotky inventáře - tedy naprosto stejně jako jednotlivé kusy dobytka a hospodářského inventáře. Byla tedy podle tehdejších feudálních názorů poddaná čeleď pouhou součástí panského dvora a zároveň s ním byla prodávána. Příznačný je fakt, že se této feudální mentalitě nevymykali ani církevní hodnostáři. Dvůr prodával pán z Talmberku, který byl biskupem, a kupovala jej kněžna abatyše kláštera svatojiřského.

Poznámky:

[1] DZV 146 C 14

[2] DZV 391 K 11

[3] AMP, kn. č. 3346, fol. 157 - 159

[4] Mejistřikem byl nazýván první pacholek (čeledín) na dvoře. Dokladem toho je výkaz čeledi na dvořech v Čičovicích, Letkách a Přední Kopanině z r. 1670, v nichž se uvádí dvorská čeled v tomto pořadí: šafář, mejstřík, jeho pohůnek, druhácký pacholek, jeho pohůnek... (SÚA, lesuitica, kart. 106, list XCV 2).

Jan Skutil

KAREL MORNSTEIN OSMDESÁTILETÝ

Karel Mornstein patří již po několik desetiletí k nejlepším znalcům moravské genealogie, k níž měl od mládí hluboké sklony a již věnoval po celý život vytrvalý zájem, jemuž zůstal věren.

Narodil se v Praze dne 16. 9. 1892 v rodině Bedřicha Mornsteina, úředníka král. hlav. města Prahy, jenž patřil k zakladatelům pražského Sokola, jenž byl důvěrným osobním přítelem jak M. Tyrše, tak i J. Fügnera, Jana Nerudy i K. Havlíčka Borovského. Otcovými rodinnými konexemi bylo zaměřováno i mimoškolní úsilí synovo po absolvování gymnasia v Žitné ulici na právnické fakultě někdejší Karlo-Ferdinandovy university k historii českého státního práva. Rodina Mornsteinova pocházela z Chebska, byla lenníky České koruny od r. 1360. Z gymnasiálních profesorů vzpomíná K. Mornstein na Aloise Jiráska, především v posledním roce jeho pedagogické činnosti; byl přítomen i aktu rozloučení s Jiráskem profesorem, přesto jej však k dobrým pedagogům nezařazuje. Zato však se považuje za žáka právního historika Karla Kadlece, v jehož semináři řešil právní otázky 12. stol. v Čechách; paleografickou zručnost získal K. Mornstein v semináři G. Friedricha.

Na Moravu přichází K. Mornstein v r. 1918 zprvu jako konceptní úředník někdejší okresní správy politické (dř. okresního hejtmánství) ve Znojmě; zde měl čilý styk s tamním museem, stejně tak jako na druhém svém působišti v Rýmařově a zejména pak na třetím v Moravském Krumlově (1927 - 1932); s žerotínskou minulostí pak měl největší kontakt na okresním úřadě v Zábřehu na Moravě (1932 - 1935); v příbuzenských vztazích byl s Žerotiny od r. 1926. V r. 1935 přichází K. Mornstein na zemskou školní radu, od r. 1939 je mu svěřena péče o tiskovou odbočku dozoru v Brně, při níž prodělal okupaci. V r. 1942 se stal přednostou této pobočky v Brně a staral se při tom o to, aby tiskaři dostávali pravidelně papír k ilegálnímu tisku. Po r. 1947 odchází K. Mornstein do někdejšího Zemského archivu v Brně (nyní Státní archiv), kde pracuje především v badatelně; v r. 1953 odchází do důchodu.

K. Mornstein pracoval po řadu let v moravské vlastivědě, zejména v genealogii. Cenný je jeho soukromý knižní výtisk Pilnáčkových Staromoravských rodů s Mornsteinovými korekturami a doplňky, jichž by bylo možno využít k doplňkové studii. Je bezesporu nejlepší znalec předbělohorské žerotínské Moravy po Frant. Hrubém a jedinečný odborník v otázkách pobělohorských moravských feudálních vztahů. V období čtyřicátých let zastával funkci předsedy Muzejního spolku pro uchování památek Kralické bible a kralických tisků a zasloužil se jedinečně o propagaci potřeb spolku, které byly korunovány vykopávkami v Kralicích v padesátých a v šedesátých letech, šťastně objevenými dr. Vl. Fialovou (1896 - 1972).

K. Mornstein je autor dvou cenných genealogických prací, a to o páněch Lomnických erbu rozrodu křídla (Vlastivědná pohlednice z Lomnice, 1967) a rodokmenu rodiny Sérenyů (Vlastivědné příspěvky z Lomnice, 1971). Má rozpracovány práce o nejstarším údobí Kralic a o jejich osídlení i řadu drobných doplňků k rodokmenům předbělohorských rodin (např. Kunštáti, Pernštejnové aj.); poslední vzešla z recenze práce vídeňské badatelky Ch. Fritzné.

RŮZNÉ

Od podzimu 1972 do léta 1973 má vyjít v Herderově nakladatelství Kapesní teologický slovník (8 dílů) teologa dr. K. Rahnera, autora Slovníku církevní teologie (10 dílů) a Sacramentum mundi (4 díly).

Jaroslav Matějka: Gottwald, - Praha, Svoboda 1971, 316 s., a obraz, příl.

Tato pouťavá a dobře se čtoucí knížka, snad nejlibivější ze všech, co byly na toto téma napsány, uvádí na začátku některé údaje o rodě Gottwaldů, podle pověsti odedávna mlynářů sice nepřítelů zámožných, ale přece jen lépe si stojících než ostatní vesničané. Podle autora podává první zprávy o rodu Gottwaldů lánský rejstřík panství račického z roku 1675, kdy žil v Račicích domkář Matouš Gottwald. Od něho vyrůstá větev drnovických mlynářů, která v první polovině 18. století přešla příženěním do Dědic. Z této větve mnozí její členové zastávali na konci sedmnáctého a počátkem osmnáctého století čestné úřady rychtářů, purkmistrů a konšelů. Od druhé poloviny osmnáctého století možno sledovat postupnou pauperizaci rodu, mužští potomci klesají mezi nejmenší domkáře a nakonec ztrácejí i to málo, co jim zůstalo, a jsou nuceni žít v podruží jako nádeníci. Dcera válečného invalidy z r. 1866 Marie Gottwaldová byla pak matkou na den sv. Klimenta r. 1896 se narodivšího synáčka, ježž otec opustil. Autorovo stručné vyprávění doprovázejí reprodukce fotografií Gottwaldova děda a Gottwaldovy maminky nevinných očí a buclatých tváří.

Ve Večerní Praze byl dne 23. 6. 1972 článek "Smetanův Lamberk" od Jiřího Hrejky, popisující památky z okolí Obřívství. Zmínuje se zde o osobách: Hasištejský z Lobkovic (16. stol.); Slavata z Martinic (17. stol.); Matěj Milota Zdirad Polák (1818, 1821); generál Koller (1824, 1826); zakl. paroplavby John Andrews (1847); Svatopluk Čech (1895); Bedř. Smetana (1860); Cyril Chramosta; B. Kafka; Jan Pursch (1729).

vG.

Jihočeské rybníkářství umožnilo zakládání a prosperitu bobřích kolonií. Dálo se tak už ve středověku, protože bobří kožešiny byly oblíbeny, a udrželo se až do 19. století. Taková "farma", založená majitelem panství se jmenovala "bobrovna" a byla velmi přísně hlídána před pyláky. Jako chránil les lesník, tak bobrovnu "bobrovník". Odborný dozor prováděl "bobrový pán". Na poddané obyvatele osad a obcí poblíž bobroven bývalo ukládáno "bobrovné" v podobě roboty nebo jiných povinností.

vG

ZPRÁVY SPOLEČNOSTI

Zájezd GHSP do kraje na východ od Plzně byl uspořádán v neděli dne 25. června 1972 v náhradu za odložený zájezd do NDR. Stěžejním bodem zájezdu byla podle opakovaného přání členů GHSP dopolední návštěva klasicistického černínského zámku Kozlu s vnitřními výmalbami mnichovohradištského malíře Ant. Tuvory a sochařskou výzdobou Ignáce Platzera ml., doplněná shlednutím expozice díla sochaře K. Dvořáka v bývalé zámecké jízdárně. Za protíváhu k tomuto objektu byla vybraná odpolední návštěva národního památníku v Lužanech, novorenesančně upraveného staršího renesančního zámku architekta Dra Josefa Hlávky s muuseum památek na jeho život a dílo a s novobyzantskou kaplí s ojedinělými výmalbami Karla Jobsta. Doplněk k tomuto objektu bylo zastavení u Hlávkovy hrobky v Přeštichách rovněž s Jobstovými freskami. K těmto daným dvěma základním bodům byl přikomponován ostatní program, většinou návštěvy architektonických památek.

Vrcholná doba gotická byla zastoupena zříceninami dvou významných hradů, rožmberského Vlčejna a královské Radyně; naproti tomu doba renesanční měla jedinou ukázkou v architektuře zámku Kokořovců ve Štáhlavech. Snížením počtu starších památek byla získána možnost věnovat se specifiku Plzeňska, dílu plzeňského architekta Jakuba Augustona, a shlédnout alespoň tři ukázky z jeho bohaté profánní i sakrální tvorby, kterou vytvořil od let devadesátých 17. stol. až do své smrti 3. II. 1735 v oblasti mezi Trpisty u Stříbra, Mirošovem u Rokycan a Týncem u Klatov. Účastníkům zájezdu bylo doloženo, jak vysel tento architekt z rodu plzeňských vedníků ze starší české tvorby Giovanna Santiniho a Kryštofa Dienzenhofera, aniž se však stal jejich epigonem a sám pozorně hledal pro svou tvorbu architektury venkovských šlechtických sídel nové podněty v díle současných velmistru zahraničních. Jako názorné příklady posloužily tu tři zámky. Prvním byly Přechevovice, stavěné 1718 - 19 pro Václava svob. pána Henygáira z Eberka, představující typ zámku se středním oválným sálem, vystupujícím z průčelí v podobě risalitu, a s bohatou plastikou obrů ve stranách portálu, tedy s oněmi prvky, které charakterisují tvorbu vídeňského architekta J. B. Fischera. Druhý zámek z roku 1708 pro Ferd. Mat. hraběte Morzina v Dolní Lukavici představil svou trojkřídlou dispozicí se středním, pilastrovým řádem bohatě zdobeným risalitem Augustonovo hledání předloh ve Francii nebo alespoň předloh Francií ovlivněných. Konečně Nelibovy, začaté r. 1706 Adamem Jindřichem hrabětem

ze stěmami, ukázaly dispozici dvou rovnovážně proti sobě položených budov se široce rozložitými průčelími a s prostorem nádvoří uzavřeného bočními stěnami, což vše včetně vstupní věže nad středem přední hospodářské budovy představuje typické znaky tvorby rakouského architekta Jana Luk. Hildebrandta; U tohoto zámku z nejstarších v tvorbě Jakuba Augustona mohla být také pozorována jeho počáteční částečná bezradnost ve volbě správných proporcionality, projevující se v neúměrně tíže věže na hospodářské budově a v přílišné drobnosti vstupního pavilonu do protilehlé panské části; ovšem bezradnost, kterou dovedl Auguston česem překonat, takže dospěl do závěrečného údobí svého života k vlastnímu osobitému mistrovskému výrazu.

Viděné tři zámky dostatečně ukázaly, že zůstal Augustonu cizí jak starší český hmotný blok zámku expresivního typu Santiniho, tak i prostorová dynamika zvlněných půdorysů Kryštofa Dienzenhofera. V jeho díle projevovalo se už rokokové zdobnění a tím i zmalebnění, které stojí mnohem blíže k tvorbě horizontálně se rozšiřujících architektur F. M. Kanky typu Jemnice nebo Krásného Dvora než ke konservativně dynamické tvorbě mladšího Kiliána Ignáce Dienzenhofera. Srovnání s dílem tohoto Dienzenhofera bylo možné na místě alespoň v jeho sakrální části shlédnutím kostelu v Přesticích, Chválenicích a ve Štáhlavech.

Zcela mimořádnou komponentou tohoto zájezdu GHSP bylo však ještě navíc sledování zvláštního duchového prvku v kultuře zdejšího lidu v minulosti, projevivšího se v obzvláštní účte ke sv. Vojtěchu. Na to mohlo být poukázáno v barokní centrální kapli sv. Vojtěcha na Planinách u Štětovického Borku, kde byl uctíván prahorní balvan s domnělými otisky kolen tu se modlívšího světce. Bylo na to poukázáno v souvislosti s pověstmi o údajné cestě tohoto druhého pražského biskupa, jíž se měl vracet z dočasného pobytu v Římě jež je zajímavou paralelou historické obchodní stezky na Řezno. Nenavštívenou zůstala barokní kaplička Jánských z r. 1799 (r. 1969 vykradená) na východním svahu Lužanské hory mezi Zelenou a Zálesím na místě, kde se měl tento světec pomodlit. Zato mohlo být alespoň ukázáno při cestě do Příchovic na vrchol Ticholovce, kde je skála, na níž měl padnout stín světce, a povědět pověst o původu tohoto zvláštního jména, rovněž spojeným s osobou sv. Vojtěcha. V přímém směru přes samotou Prusiny nad Nebilovy s kostelem sv. Jakuba Většího vede už tato vojtěšská cesta ke kapli na Planinách.

Průjezd láznemi Letinami, upozornění na horu s měštiským hradu Skály švihovských Drslaviců a na Lužanskou horu s vrcholem zvaným Taneček, na němž prý stávala hospoda, která se o posvácení s odbitím půlnoci propadla do pekla i s muzikou a s čertem tančící Káčou - téma opery Ant. Dvořáka, jenž byl v Lužanech vzácným Hlávkovým hostem, konečně také pohled s hradní věže Radyně na hradiště Starou Plzeň a jiné drobnosti doplnily zájezd, uskutečněný za krásného slunného dne. Obětavým společníkem byl na tomto zájezdu znalec zdejšího kraje a genealogie Kokořovců, pan Josef Šaroch, emeritní duchovní štáhlavského velkostatku.

VJS.

Od svého ustavení dne 28. března 1972 sešel se správní výbor GHSP do prázdninového období celkem třikrát, 3. května, 5. června a 3. července. Hlavním předmětem jednání bylo schválení postupu při přípravných pracích na založení místních poboček GHSP v Brně a v Žerčicích.

Pravidelné členské pondělníčky, konané každé druhé a čtvrté pondělí v měsíci od 17 do 19 hodin, se dobře vžíly, jak o tom svědčí další rok jejich trvání od 13. září 1971 do 14. srpna 1972. Členové GHSP si zvykli přicházet na tyto schůzky k přátelskému posezení, aby vzájemně pobesedovali o svých badatelských problémech a předvedli výsledky své nebo cizí soustavné práce i také vyslechli nejnovější zprávy ze světa jejich zájmů a ze života Společnosti. Proto právě tyto schůzky dávají možnost výboru GHSP informovat členy dříve, než je možné tak učinit ve spolkovém zpravodaji. Zvláštního významu nabyly pondělníčky od té doby, co se mohou konat ve vlastní klubovně GHSP v Praze na Smíchově. Dne 14. prosince 1971 konalo se její slavnostní otevření a člen GHSP Jan I. och st. připravil k této příležitosti výstavku jím z kovu zhotovených znaků Anděla z Ronovce, Čáslava z Podolí a Vaneckého z Jemničky. Prací téhož autora je z kovu zhotovený odznak Společnosti, který nyní visí v klubovně GHSP. Při této příležitosti je snad možné vytknout, jakým přínosem pro Společnost se stalo získání vlastní klubovny. Právě tato místnost zajišťuje nejen pravidelnost pondělníček, nýbrž dává také možnost pravidelného styku se členy k vyřízení jejich záležitostí a možnost kdykoliv uspořádat schůze členů, výboru i redakční rady bez obtíží, s nimiž je spojeno shánění místnosti ve veřejných podnicích. Navíc je tu možnost pozvat sem i hosty, kteří se obracejí na Společnost s dotazy. Další možnost využití místnosti ukázala přednáška RNDra Aloise Příbyla dne 14. února o jeho služebním pobytu v nedotčené kanadské přírodě, která byla doprovázena promítáním snímků přednášejícího. Před tím ještě v restauraci "Na Šumavě" dne 8. listopadu 1971 přednášel Dr Vlad. J. Sedlák o francouzském způsobu číslování předků v rodokmenu a potom dne 24. ledna 1972 již v

nově místoosti přednesl svou přednášku Dr. V. Ryneš o výskytu erbu českého lva na českých mciacích. Dále přednášeli na pondělníčkách 29. května 1972 Doc. Dr. Josef Cech o vývoji školství u nás, 12. června Doc. Dr. Eduard Maur o historické demografii se zvláštním zřetelem na demografii české vesnice a 26. června Dr. Ivo Plecháček, vedoucí Ústředního archivu České státní spořitelny v Praze, o vzniku spořitelen, družstevních záložen, kontribučních a okresních záložen hospodářských a Reiffisenek (Kampeliček) i jejich vývoji u nás. Ostatní schůzky byly zaplněny různými diskusemi, např. diskusí o problémech rodopisných badatelů při práci v badatelských archívech se zřetelem na připravovaný nový archivní řád, diskusí o zájezdech, o vojenských a židovských matrikách, o vycházející genealogické a heraldické literatuře a pod.

PRVNÍ V CÍLI. V neděh dne 16. července t. r. v 9,30 hod. konala se v zasedací síni MNV v Žerčicích ustavující valná hromada první pobočky GHSP, pobočky pro okres Mladá Boleslav se sídlem v Žerčicích. Ustavující schůzi zahájil předseda GHSP Dr. Vlad. I. Sedlák uvítáním přítomných členů GHSP a hostů z řad úřadu i soukromníku a proslovem o cílech Společnosti. Z řad hostů vyslovil potěšení nad ustavením pobočky GHSP okresní archivář v Mladé Boleslavi Jan Ort, který jednak za svůj úřad, tak i za Okresní národní výbor v Mladé Boleslavi popřál nové pobočce hodně úspěchu a upřítomně, že činovníci nové pobočky najdou vždy účinnou pomoc a podporu jak u ONV, tak i v jím spravovaném archivu. V průběhu schůze přístihl svou pomoc nové pobočce také předseda MNV v Žerčicích Josef Hulka, který nejen povolil umístít skříně s už existujícím rozsáhlým archívem nové pobočky v budově MNV, ale také navíc ukázal možnost propůjčení vlastní místnosti pobočce, kterou by si pro sebe adaptovala v případě, že by se sbírky dále rozrostly. Svou neúčast na jednání, kterého by se svými zástupci opravdu rádo účastnilo, dodatečně omluvilo Okresní muzeum v Mladé Boleslavi a ve svém příspěvu z 19. VII. t. r. zároveň vyslovilo přání, aby mohlo vejít ve styk se zvolenými funkcionáři pobočky a aby bylo v zájmu příští spolupráce obou orgánů informováno o pracovních plánech a budoucích akcích, které zamýšlí ustavená pobočka v dohledné době uspořádat. Přímým hlasováním byli za činovníky mladoboleslavské pobočky jednomyslně zvoleni Václav Svárovský, Ctuměřice čp. 8, o. Ml. Boleslav, jako předseda, František Svárovský, Žerčice čp. 117, o. Ml. Bol., jako místo- předseda a zároveň jednatel, Josef Svárovský jako vedoucí účtů a Alois Budňák jako člen výboru a zástupce heraldické složky i jako prostředník pro styk s čsl. lidovou armádou. Zvolený předseda pobočky ve svém projevu poděkoval nejprve přítomným za projevenou důvěru a dále Okresnímu národnímu výboru v Mladé Boleslavi a Okresnímu archivu tamtéž, protože oba tyto úřady vycházely už před ustavením pobočky se vzácným porozuměním vstříc těm osobám, které připravovaly její založení, a okresní archiv poskytuje navíc e mimořádnou ochotou veškerou možnou pomoc v rozsahu své příslušnosti při bádání o rodu Svárovských. Toto porozumění pro nově vznikající pobočky vytkl její zvolený předseda jako zavazující, že nebylo ustaveno něco, co by stagnovalo a nevyvíjelo činnost. Předseda pobočky podal potom zprávu o současném stavu bádání o rodu Svárovských. V dalším průběhu schůze byly projednány první organizační záležitosti, proveden nábor nových členů a také probrán plán činnosti v příštím roce, na nějž bude připravován ve spolupráci s kulturním odborem ONV v Mladé Boleslavi druhý sjezd rodu Svárovských s bohatým kulturním programem za pravděpodobné účasti České filharmonie. Krátce před polednem byla schůze skončena.

7/JS

Proslou předsedy GHSP na ustavující valné hromadě místní pobočky GHSP pro okres Mladá Boleslav se sídlem v Žerčicích:

Vážení přítomní, sešli jsme se dnes, abychom založili první místní pobočku GHSP, pobočku pro okres Mladá Boleslav se sídlem v Žerčicích. Svou podstatou bude zatím tato pobočka v převážně většině sdrúžením příslušníků rodu Svárovských, avšak budme přesvědčeni, že jde o přechodné údobí, že totiž najde rodopisné bádání Svárovských napodobitele a že jejich přiklad strhne k rodopisnému bádání v kraji i jiné pracovníky. Vždyť Mladoboleslavsko jako širší zeměpisný i historický pojem dává k tomu všechny předpoklady, protože právě v tomto kraji je řada rodů široce rozvětvených - ať už to jsou Bernardové, Tuvorové, Truskové - a ty všechny přímo vybízí k soustavnému rodopisnému zpracování. Jestliže se pak všichni budoucí rodoví badatelé na Mladoboleslavsku přimknou k této zakládané pobočce, tu naleznou v ní vždy ochrannou střechu, neboť toto je v prvofadých úkolů GHSP. Ona je Ministerstvem vnitra ČSR schválenou dobrovolnou organizací, která si vzala za úkol rozvíjet společenskou činnost v oblasti rodopisu a je ochotna také hájit zájmy těch, kteří rodopis cilevdomě pěstují a dobírají se závažných výsledků nikoliv nepovšimnutelných. A tu se dotýkáme bodu, který je stále nevyřešeným problémem, že totiž práce rodopisců není dále využívána.

Genealogie sama je jen základ, sestavení dat a osudů rodových příslušníků do tabulek a ro-

dové kroniky, ovšem základ závažné hodnoty, který by měl být podkladem pro další vědecké zkoumání právní, biologické, sociologické, demografické a samozřejmě i jiné další. Doklady patrimoniálního práva v praxi, genetické znaky a zdravotní stav rodu, jakož i dědičnost některých chorob u jeho jedinců, problémy bohatnutí nebo chudnutí rodů ve spojitosti s jeho plodností a inteligencím kvocientem, statistická data o průměrné porodnosti či úmrtnosti v určitých letech a věkové hranici, to vše je materiál, který by měl být dále využíván. Nikdo ovšem nemůže žádat, aby tíž pracovníci z lidu, kteří si osvojili teorii rodopisné práce, studovali navíc problémy, jejichž řešení předpokládá vzdělání vědeckých pracovníků s odbornými několikaletým školením. Slibné náznaky spolupráce lidových pracovníků s vědci, jichž jsme byli svědky ve třicátých letech našeho století např. při zkoumání rodu Pejšů, zatím nepokračují a zůstávají nesplněným úkolem socialistické vědy.

GHSP také nežádá, aby každý rodopisný pracovník byl pracovníkem vědeckým. GHSP je ve své většině sdružením cílevědomých praktiků, kteří nabylí určitých zkušeností a jsou ochotní pomoci těm, kteří začínají. A to je další závažný úkol; který je ve stanovách GHSP a který česká zakládanou pobočku právě tak, jako je již trvalým úkolem samotného ústředí. Přijdou mnozí a budou se ptát, jak na to, a těm se musí podat pomocná ruka, pomoci jim metodickou činností k získání základních vědomostí a pak přispívat ke zvyšování znalostí. K onomu zvyšování vědomostí pro práci v oboru přispívá ovšem také diskuse, vzájemné pohovory, výměna zkušeností na pravidelných nebo příležitostných schůzkách. Samozřejmě, že jako všude, tak i tu bez lásky a zanicení a ovšem také bez určité obětavosti nikdo tu nedojde svého cíle. Čím větší je tu zanicení, čím větší je tu snaha po poznání minulosti rodu a života předků, tím větší jsou výsledky, o nichž pak rodopisci s oprávněnou pýchou vyprávějí a tak probouzejí u jiných ve svém okolí ouhu dobrat se podobných výsledků. To je ostatně také úkol GHSP, šířit v duchu socialistického vlastenečství myšlenku, aby každý znal co nejlépe z minulosti svých předků, a tak nepřímou probozout účtu a lásku k slavné minulosti národa.

Tím se dostáváme k závažné činnosti rodopisců, která není ve stanovách GHSP, avšak která vyplynula naprosto přirozeně z pátrání po památkách na předky. Kromě písemného zpracování kroniky rodu sestavují si rodopisci začasť také menší rodové museum, v němž schranují nalezené hmotné památky, dokládající život jejich předků. Ne všechny památky na předky se ovšem vejdu do tohoto musea pod jeho ochranu, ty větší musí zůstat venku, ať už jsou to třeba portály rodových statků nebo boží muka v polích, postavená prarodiči. Dnešní doba není příznivá památkám na vesnici, zvětšující se rozměry zemědělských strojů vyžadují vybourávání větších vjezdů a scelování lánů a hluboká orba ničí boží muka, která žádný památkář už neocenuje jako náboženskou poklonu, nýbrž jako citlivé body v krajině, které spolu se stromy přispívají k jejímu promodelování. Jestliže se rodopisec začne starat o tyto památky a jestliže dokonce shání finanční a stavební prostředky, aby mohly být uchovány, pak se stává památkářem a spolupracovníkem Státní památkové péče. A v tomto spojení třeba vytknout ještě jednu závažnou činnost členů GHSP.

GHSP není jen sdružením rodopisců, nýbrž také heraldiků, znalců erbů a pravidel jejich vzniku a kresby. Aktivní činnost heraldiků v našem socialistickém státě bez osob a predikátů může se ovšem rozvíjet jen v tom směru, v němž heraldika zůstala ještě živou, totiž v tvorbě erbů měst a zemí. To však neznamená, že by se historické šlechtické erby nestudovaly, ba právě naopak, jejich znalost zůstává nutností, protože heraldika není samoúčelnou vědou, je pomocnou vědou historickou a mimo jiné může být např. velmi platným datačním činitelem právě pro památkáře a historiky umění. Dva náhodné příklady z činnosti GHSP jistě přispějí k lepšímu pochopení tohoto tvrzení a zároveň také k pochopení významu heraldiky i pro místní vlastivědné pracovníky.

Roku 1970 se jednalo o záchranu krásného portálu ve dvoře Janově u obce Mokrovous na Králověhradecku, který měl být vybourán při zavádění nové zemědělské techniky, a při této příležitosti se ukázala potřeba vědět, z které doby tento portál pochází. Tu pomohly neznámé erby, které se na tomto portálu nacházejí. Je to alianční dvojerbí, z něhož pravý znak, manželův, se podařilo určit jako znak Tomáše Grätzla z Gränzensteina a levý, manželčin, byl určen jako znak jeho manželky Johanny Moravcové z Vostrova. Toto určení přineslo dvojí zisk. Předně bylo stanoveno, že nemohl tento portál vzniknout před 25. 1. 1788, kdy jmenovaní manželé koupili panství Sadovou, a dále bylo vysvětleno, že se Janov jmenuje po Johanně Moravcové, neboť původní název tohoto dvora byl Johanov a ten souvisel s německým názvem Iohannahof.

Jako druhý příklad možno uvést obraz sv. Jana Nep. od Petra Brandla v bývalém klášterním kostele premonstrátů v Praze na Strahově, na němž je rovněž alianční znak. Určením, že patří manželův znak Kryštofu Voračickému z Paběnic a manželčin Maru Magdaleně Alsterlové

z Astfeldu, byli nejen zjištěni donatoři obrazu, ale byla také poměrně přesně určena doba jeho vzniku. Obraz nemohl být začat před r. 1729, kdy se Alsterlová stala druhou manželkou ovdovělého Kryštofa Voračického, a dokončen musel být před zářím r. 1735, kdy Brandl zemřel. Toto zjištění pomoci erbů má ovšem velký význam pro dějepisce umění, protože stanovením přibližné doby vzniku do rozmezí asi pěti let před koncem Brandlova života byl tento obraz bezpečně zařazen do vrcholného údobí Mistrovy tvorby.

Heraldika je ovšem vědou, již se budou členové místní pobočky GHSP pro okres Mladé Boleslav soiva zabývat. Zasaření pobočky bude jistě převážně genealogické, leč už v onom předeslaném a naprosto neúplném nástinu hlavních úkolů rodopiscovy práce je jistě dobře vidět, do jaké šíře se může ona rozprostřít. Vždyť rodová kronika - to je vlastně sestavení paměti, jednak paměti písemných, jimiž jsou prameny v archívech a písemnosti v rukách soukromých, jednak paměti orálních, ústních podání, co si lidé vyprávějí. A jestliže rodopisec začne zapisovat, co mu bába vyprávěla, jestliže zaznamenává i místní paměti, zkazky a pověsti, pak se stává navíc pracovníkem národopisným, místním pracovníkem vlastivědným. Šíře rodopiscova zájmu je omezená jen rámcem oboru, jímž je tu kulturní historie, a toto zjištění dobře ukazuje na to, jaký význam může mít dobře vedená místní pobočka GHSP pro historickou práci v kraji a jakého postavení si může dobýt jako důležitý činitel kulturní.

PÁTRÁ SE PO

ŽÁDOST všem archívům a muzeím.

Čtete laskavě tuto naši inzerci a pomozte našich badatelům tím, že je uvědomíte, nalézali se ve vašich archívlích i jen stopa po hledaném.

Redakce GH - Listu.

Žádám o informace o rodu "Freisleben" (též Frejsleben, Freisleben) před r. 1750, zvláště též pak

- 1) Ondřeje Freisleben údajně písař v Ivančicích r. 1602 a učitel v Jihlavě r. 1624. Prosím o upřesnění těchto údajů, jejich pravdivost a dále
- 2) data narození a úmrtí Karla Freislebena, nar. kol. r. 1608 v Jihlavě
- 3) data o narození a úmrtí, příp. povolání Gregora Jindřicha Freislebena, údajně správce v Šlapanicích u Blanska r. 1654 a ostatní jako ad 1).

Veškeré údaje s případným vyhledáním, poštovné a pod. hradím. Ing. Jiří Adler, Praha 5 - Smíchov, Vrázova 1.

JINDRÁK. O všechny zprávy, týkající se výskytu tohoto příjmení prosí Ladislav Olbrich, Praha 2, Kateřinská 5.

- Hledám záznamy o jménu KALOPETZKÝ (nar., odd., zemř.)
- A) K. Josef, nar. kolem roku 1701 v Čechách
- B) K. Anna, (dívčí jméno ?) pochází z Prahy, nar. 1709 ?, zemř. r. 1795.
- 1) K. Josef, nar. r. 1754, ženil se r. 1782 s Kateřinou Sukovou
- 2) K. K. Johan, ženil se r. 1777 s Kateř. Scheferovou. Zemř. stár 33 let
- 3) K. Albert či Adalbert. Poprvé se ženil r. 1784, dívčí jméno manželky? Tato po roce zemřela
- 4) K. Anton, datum narození není známo. R. 1787 narozena dcera Margareta
- 5) K. Kateřina. Data neznáma, ani zda patří do této rodiny. Veškeré výlohy hradím. Antonie Hledká, Olomouc, Nám. Míru 7.

Hledám stále údaje o Jakubu Gönttnerovi (1721): 1) jeho oddávky s Annou (roz. ?) neznámo kdy? a kde?. Poslední údaj o něm jako neženatém je 8. 10. 1741 v Kladrubech nad Labem a první další údaj je 14. 4. 1747 při narození dítěte v Rychnově nad Kněžnou, kdy byl hosp. správce u Kolovratů. Práci prodělával buď u Valdštejnů, nebo Fr. V. Trauttmansdorfa, nebo nejspíše u rychnovských Kolovratů. 2) jeho úmrtí po poměrně častém měnění zaměstnání kdy? a kde?. Poslední zpráva je jeho podpis z 11. 7. 1773. Jediní dva jeho potomci žili do r. 1802 v Rychnově nad Kněžnou. Sdělení odmění Ing. Gonttner Viktor, Praha 4, Pod vilami 13.

Přes usilovné pátrání po zápisu narození JANA GENTNERA syna mlynáře Františka a Anny, mezi rokem 1798 až 1802 nepodařilo se mi ono místo a datum nalézt. Očekávám již jen náhodný nále, který odměním. Jedné se o prostor východních Čech, Ing. Gonttner Viktor, Praha 4, Pod vilami 13.

GH - LISTY

Genealogické a heraldické společnosti v Praze,
Praha 5, Holečkova ul. č. 7.

Vycházejí ve volných lhůtách pro interní potřebu členů
společnosti.

Řídí odpovědný redaktor Dr. Vlad. J. Sedlák, Praha 5, Ostrov-
ského 29 s redakční radou: Dr. Ing. V. Elznic, Ing. V. Genttner,
Ing. J. Musil, Dr. V. Palivec, Pavel R. Pokorný, J. Prusík.

